

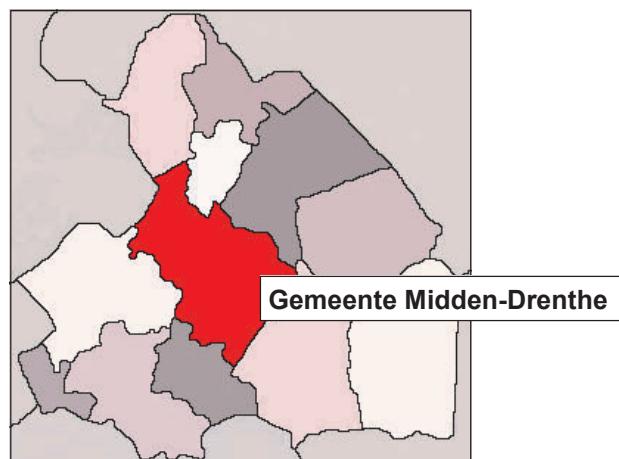
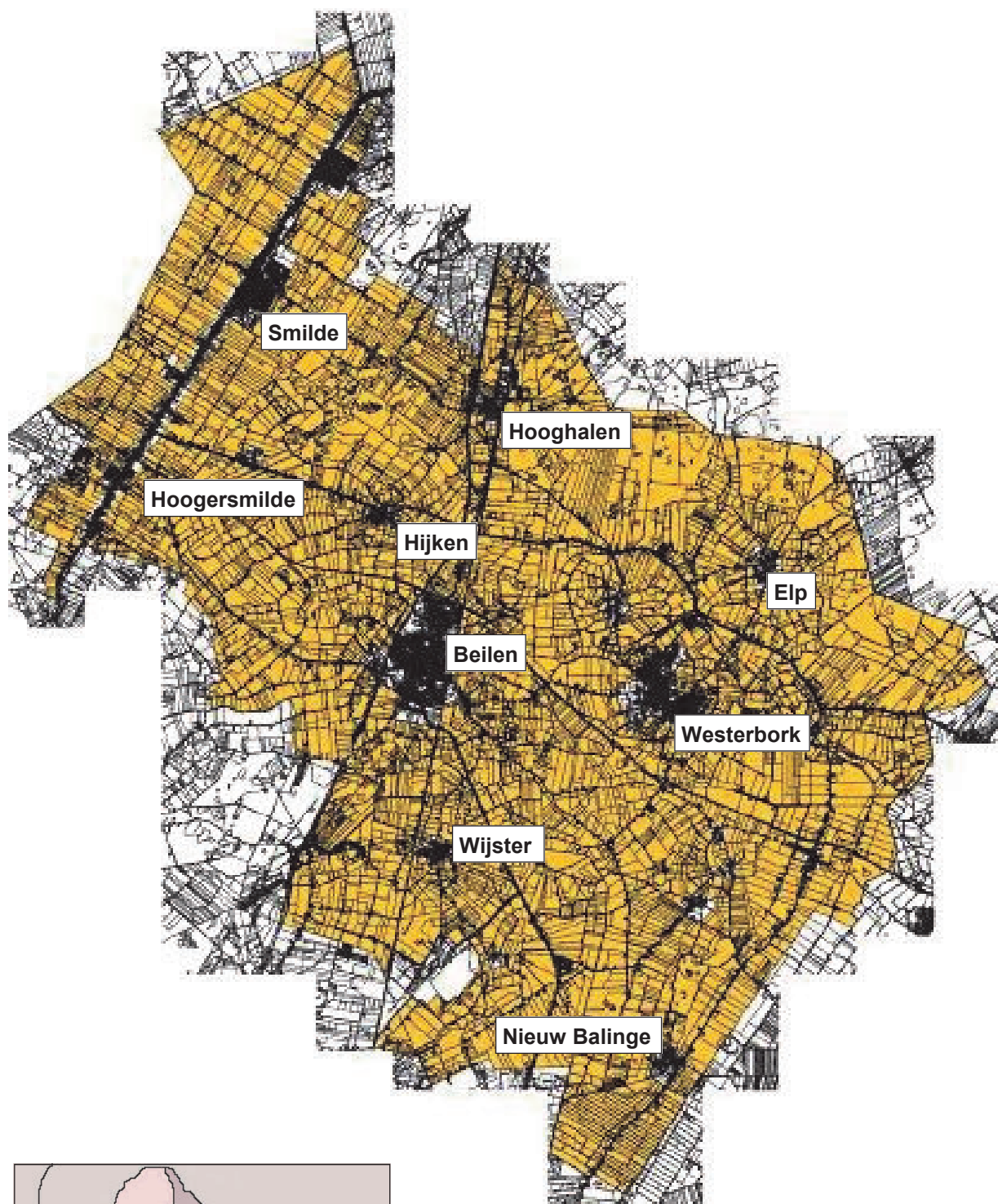
Landschapsadvies

Ontwerp Bestemmingsplan Buitengebied Gemeente Midden-Drenthe

stek & streek
coöperatieve vereniging voor
plattelandontwikkeling u.a.

Opgesteld in opdracht van de gemeente Midden-Drenthe

nov. 2008

Kaart plangebied Bestemmingsplan Buitengebied gemeente Midden-Drenthe

Inhoudsopgave

1. Inleiding en leeswijzer

- 1.1 Vraagstellingen gemeente
- 1.2 Werkwijze opstellen visie
- 1.3 Leeswijzer

2. Openheid als landschapskwaliteit

- 2.1 Openheid: kwalitatief en kwantitatief
- 2.2 Openheid als gebiedskenmerk in POP II
- 2.3 Openheid in het Voorontwerp BB
- 2.4 Gebiedsbestemming en openheid
- 2.5 Landschapseenheden en openheid
- 2.6 Openheid in gebiedsbestemming
- 2.7 Landschapseenheid bossen
- 2.8 Wijziging- en ontheffingsbevoegdheid
- 2.9 Conclusies en aanbevelingen

3. Essen

- 3.1 Landschapseenheid
- 3.2 Es en esrand
- 3.3 Begrenzing en bestemming
- 3.4 Overlegreactie Provincie
- 3.5 Overlegreactie LTO
- 3.6 Studie discrepanties
- 3.7 Conclusies en aanbevelingen

4. Vergroting agrarisch bouwblok

- 4.1 Landbouwvisie LTO
- 4.2 Schaalvergroting en ontmenging
- 4.3 Beperking ontwikkelingsruimte
- 4.4 Ruimtelijke aanleiding
- 4.5 Gebiedskenmerken
- 4.6 Bouwkavel op Maat
- 4.7 Gemeentelijke landschapstoets
- 4.8 Conclusies en aanbevelingen

5. Vergroting oppervlakte burgerwoningen

- 5.1 Nieuwe burgerwoningen
- 5.2 Verstening van het buitengebied
- 5.3 Ruimtevragerende hobby's en bedrijvigheid
- 5.4 Reductieregeling
- 5.5 Conclusies en aanbevelingen

6. Nieuwe maneges

- 6.1 Belang paardensector
- 6.2 Zelfstandige activiteit
- 6.3 Goede begripsomschrijving
- 6.4 Fokbedrijf en stalhouderij
- 6.5 Manege
- 6.6 Hobby
- 6.7 Nieuwe maneges
- 6.8 Maneges en toegankelijkheid
- 6.9 Conclusies en aanbevelingen

7. Mestopslag buiten bouwblok

- 7.1 Agrarische bedrijfsbebouwing
- 7.2 Hellend vlak
- 7.3 Mestopslag
- 7.4 Op de veldkavel
- 7.5 Gemeenschappelijke mestopslag
- 7.6 Bouw- en aanlegvergunningen
- 7.7 Conclusies en aanbevelingen

Geraadpleegde bronnen

Colofon

Bijlagen

- 1. Landschapsontwikkeling
- 2. Voorbeeldstudie 'waardevolle essen'
- 3. Voorbeeld privaatrechterlijke overeenkomst BOM-Limburg
- 4. Voorschriften Bestemmingsplan Buitengebied gemeente De Wolden m.b.t. integrale ontheffingsregeling
- 5. Beleidsregel teeltondersteunende voorzieningen, GS Limburg

Kaart gebiedsbestemmingen

met daarbij de lijst van voorgestelde aanpassingen

1. Inleiding en leeswijzer

1.1 Vraagstellingen gemeente

Deze studie is verricht in opdracht van de gemeente Midden-Drenthe, ten behoeve van het Ontwerp Bestemmingsplan Buitengebied. De inspraak- en overlegreacties die de gemeente heeft ontvangen op het Voorontwerp waren aanleiding voor het opstellen van deze visie over enkele landschapskwaliteiten en daarmee samenhangende problemen rond landschappelijke inpassing.

Twee belangrijke vraagstellingen hebben betrekking op landschapskwaliteiten die de provincie met name in haar overlegreacties aankaartte:

1. Het gebiedskenmerk 'openheid' dat in de kaart aanduiding van de gemeente niet in overeenstemming is met die in het Provinciaal Omgevingsplan (POP II).
2. De indeling en kaart aanduiding van de 'oude veldontginningen' waartoe de essen behoren en de planologische bescherming van de essen en esranden.

De andere vraagstellingen hebben betrekking op de ruimtelijke zonering en landschappelijke inpassing van ontwikkelingen in het buitengebied.

3. De Land- en tuinbouworganisatie LTO-Noord pleit voor ruimere mogelijkheden voor vergroting van het agrarisch bouwblok via een wijzigings- of ontheffingsbevoegdheid.
4. De gemeente wil zelf ruimere mogelijkheden voor vergroting van de oppervlakte van nieuwe burgerwoningen in het buitengebied dan de provincie toelaatbaar acht in het POP II.
5. De provincie wil de vestiging van nieuwe maneges alleen toestaan bij de vier grote kernen, maar de gemeente wil dat ook mogelijk maken bij de kleine kernen.
6. LTO-Noord wil ruimere mogelijkheden voor mestopslag buiten het agrarisch bouwblok, via een wijzigings- en ontheffingsbevoegdheid.

1.2 Werkwijze opstellen visie

De gemeente Midden-Drenthe wil een Bestemmingsplan Buitengebied dat duidelijk is naar de burgers en dat een goede balans kent tussen de ontwikkeling van verschillende functies en de bescherming van de karakteristieke ruimtelijke kwaliteiten van het gebied. Ze wil daarin niet betuttelend optreden en evenmin als zodanig benaderd worden door andere overheden en organisaties. De bestemmingen en voorschriften dienen goed onderbouwd en inhoudelijk afgewogen te worden.

Er is gekozen voor een praktisch gericht onderzoek, gebaseerd op reeds bestaande beleids- en onderzoeksdocumenten. Waar nodig is aanvullend kaart- en veldonderzoek gedaan. In de zienswijze-fase van het Ontwerp bestemmingsplan zal nog overleg worden gevoerd met de betrokken organisaties over de standpunten van de gemeente op basis van dit onderzoek.

De visie is ontstaan in goede samenwerking met de betrokken ambtenaar van de afdeling Bouwen en Wonen van de gemeente, die hun eigen ervaringen en ideeën in brachten.

Allereerst zijn de grote onderwerpen rond de landschapskwaliteiten opgepakt. Vergelijkende kaartstudies van POP II en het Voorontwerp Bestemmingsplan Buitengebied brachten al veel discrepanties aan het licht. Voor een deel zijn deze terug te voeren op het gebruik van verschillende, onderling niet op elkaar afgestemde nota's. Voor een ander deel op het gebruik van verschillende begrippen en legenda-eenheden. Daarom is eerst hierin wat ordening gebracht.

Vervolgens kwamen de onderwerpen rond landschappelijke inpassing één voor één aan bod. De onderwerpen zijn niet specifiek voor Midden-Drenthe en door belangenbehartigers ook in bestemmingsplanprocedures elders ingebracht. Er spelen landelijke discussies en er zijn recente onderzoeksrapporten die in de afweging van de gemeente kunnen worden betrokken. Opvallend is dat bij een landschappelijke inpassing nu vooral 'communicatieve trajecten' worden voorgesteld, als de planologische bescherming niet op maat kan zijn en een landschapstoets doorslaggevend wordt in de besluitvorming. Daarin schuilt wel weer een gevaar van betutteling. Het streven moet zijn duidelijkheid te bieden in het 'bij recht' regelen van de landschappelijke inpassing.

Over de visie is enkele keren inhoudelijk overleg gevoerd met ambtenaar van Bouwen en Wonen. In de laatste fase konden gezamenlijk de puntjes op de i gezet worden, zoals in de vertaling van de aanbevelingen uit de visie naar aanpassingen in de bestemmingsplanvoorschriften. De visie vormt de basis voor een ambtelijk advies aan het College van B&W bij het uitwerken van het Ontwerp Bestemmingsplan Buitengebied.

1.3 Leeswijzer

De voorliggende rapportage laat zich eenvoudig lezen. De inhoudsopgave volgt de opgesomde lijst van vraagstellingen. Hoofdstuk 2 is relatief omvangrijk, aangezien hierin een beschrijving van de kenmerken van de verschillende landschappen is opgenomen. Dat is nodig om het gebiedskenmerk 'openheid' aan de landschapseenheden te kunnen koppelen. Hoofdstuk 3 sluit daar op aan, door de toespitsing op de landschapseenheid Essen. De overige hoofdstukken kunnen in willekeurige volgorde worden gelezen.

In de teksten wordt gerefereerd aan bepaalde documenten. Aan het slot wordt een overzicht gegeven van deze geraadpleegde bronnen (Br). Tenslotte zijn er een aantal bijlagen opgenomen, zoals over de landschapsontwikkeling en over de voorschriften die andere gemeenten hanteren.

2. Openheid als landschapskwaliteit

2.1 Openheid: kwalitatief en kwantitatief

Het begrip *openheid* wordt gebruikt om de ruimtelijke kwaliteit van een gebied aan te duiden. Een *open gebied* kenmerkt zich door het (geboden) overzicht en uitzicht voor de waarnemer, door de afwezigheid van bebouwing, beplanting, heuvels e.d. die dat belemmeren. De tegenhanger van openheid is *beslotenheid*.

Een open ruimte is altijd *begrensd*, hoe weids het uitzicht ook is, want anders is het geen ruimte. Een besloten ruimte moet ook nog als een ruimte ervaren kunnen worden. Ruimte-ervaring is verbonden met het gebruik en de waarneming ervan. De Stille Oceaan is geen ruimte, een ondoordringbaar, ontoegankelijk bos evenmin.

Naast de kwalitatieve aanduiding kan openheid vervolgens ook kwantitatief beschreven worden. Een ervaring van *openheid* wordt dan gekoppeld aan de afmetingen en andere kenmerken van de ruimte en aan de condities van de waarnemer. En hier blijkt het laatste minder eenduidig, want die condities zijn niet alleen plaatsgebonden maar ook cultuurgebonden. Waarneming zit voor een deel 'tussen de oren' van de mensen.

De waarneming van openheid wordt bepaald

- door veranderingen in de ruimte zelf, bijvoorbeeld in de hoogte van veldgewas, in bladgroei van beplanting, in belichting
- door veranderingen in waarnemingspositie
- door de referentie aan ruimte-ervaringen elders
- door de associaties met andere ervaringen

Dit vormt het onderzoeksterrein van onder meer de omgevingspsychologie: hoe ervaren en interpreteren mensen hun ruimtelijke omgeving (Br1)

2.2 Openheid als gebiedskenmerk in POP II

De provincie hanteert openheid als een gebiedskenmerk en een indeling van gebieden naar de mate van openheid in drie klassen (Br2, 289). "Hierbij gaat het om de aanwezigheid van grote open ruimten. Bebouwing en beplanting zijn, voor zover aanwezig, geconcentreerd langs wegen:

- = Weinig of geen open ruimten aanwezig
- + Het gehele gebied wordt gekenmerkt door een zekere openheid of delen van het gebied hebben een duidelijk open karakter
- ++ Het gehele gebied wordt gekenmerkt door openheid".

Openheid wordt door de provincie louter als *statistisch* gebiedskenmerk beschreven. De in 2.1 genoemde condities van de gebruiker en/of waarnemer (boer, bewoner, recreant, passant) blijven onvermeld. Openheid als gebiedskenmerk wordt ook *normatief* boven andere gebiedskenmerken gesteld. Een gebied met open ruimten (een + of ++) is kwalitatief beter als een gebied met weinig of geen open ruimten. Dat blijkt ook uit de aan het beleidsuitgangspunt en gekoppelde monitoring:

"Ontwikkeling van bestaande en nieuwe functies (...) dienen begeleid te worden, zodat de eigen identiteit van het Drentse landschap behouden blijft en waar mogelijk verbeterd. (...) Dit is de essentie van de ontwikkelingsgerichte benadering van het landschap" (Br2, 59).
"Monitoring van de *oppervlakte aan open ruimte* moet uitwijzen of men daarin succesvol is " (304).

Als openheid dus een gebiedskenmerk is dat deel uitmaakt van de identiteit van een landschap(type) dan is het (mede) sturend voor ontwikkeling van functies, zoals weergegeven in de ruimtelijke zonering van functies (Br2, Functiekaart 1).

Toch blijkt dat de indeling naar het gebiedskenmerk openheid niet eenvoudig te koppelen is aan de indeling in landschapstypen, of daarbinnen in landschapseenheden (Br2, 290).

In de provinciale Nota Landschap (1998) zijn op een kaart de landschapstypen en hun cultuurhistorische gaafheid weergegeven (Br3, 35). In het POPII zijn daar overigens binnen Midden Drenthe enkele gebieden uit de middencategorie aan toegevoegd.

Het blijkt in de tekst echter moeilijk vast te stellen in welke mate het gebiedskenmerk openheid bijdraagt aan de indeling in relatieve cultuurhistorische gaafheid.

Op de kaart van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (Br2 CHHS, kaart 10) is opnieuw de indeling in landschapstypen uit de Nota Landschap gebruikt, maar ontbreekt een indeling daarbinnen in landschapseenheden. Dat maakt het maken van een koppeling tussen het gebiedskenmerk openheid en landschapseenheden moeizaam.

2.3 Openheid in Voorontwerp BB

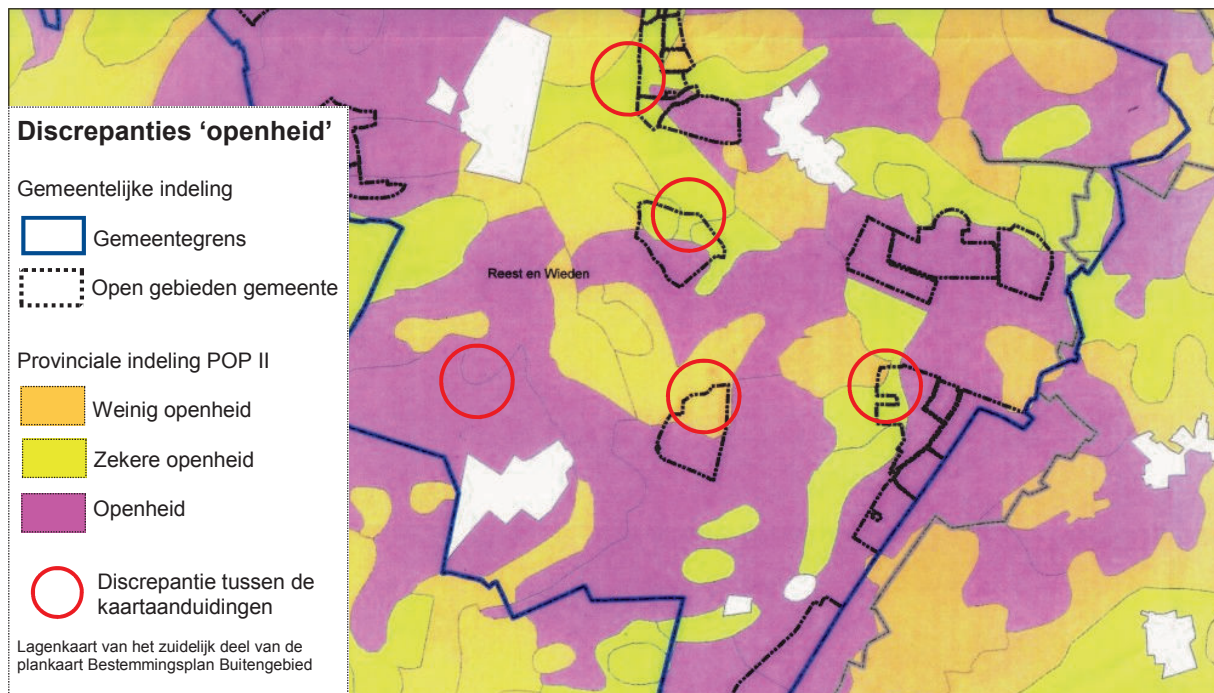
In het Voorontwerp Bestemmingsplan Buitengebied noemt de gemeente Midden-Drenthe openheid niet expliciet als gebiedskenmerk om ontwikkelingen te sturen. Maar er wordt wel indirect een koppeling gemaakt met ontwikkeling van functies. Uitgangspunt voor de landschappelijke- en natuurinbreng is haar Landshapsbeleidsplan uit 2000. Het gaat om het "scheppen van een aantrekkelijk en toegankelijk landschap met een eigen gezicht" en om "aansluiting van functies op de kwaliteiten van het landschap en afstemming op de bestaande functies" (Br4, 44).

De kwaliteiten van het landschap worden beschreven volgens een indeling in landschapstypen en -eenheden. In de Visiekaart Landshapsbeleidsplan worden deze landschapseenheden aangegeleid samen met de belangrijkste maatregelen.

Een voorbeeld: de landschapseenheid Essen

- openheid op de es
- beplanting met Eik langs oude wegen
- erfbeplanting en perceelgrensbeplantingen langs de randen

Openheid is hier een gebiedskenmerk dat gekoppeld is aan een landschapseenheid.

Toch is er één vreemde eend in de bijt. Dat is de kaarteenheid 'Openheid' in het Voorontwerp. Deze blijkt te zijn overgenomen uit oudere planologische documenten van de voormalige gemeenten Beilen en Westerbork.

Deze kaarteenheid correspondeert niet met de 'openheid' als gebiedskenmerk gekoppeld aan landschapseenheden van de gemeente zelf.

Maar de eenheid correspondeert ook niet met de indeling naar gebiedskenmerken van de provincie in POP II. Daarbij komt het zelfs meer dan eens voor dat de gemeente een gebied als 'open' aanduidt dat in POP II 'weinig openheid' kent.

De provincie vermeldt deze discrepantie natuurlijk terecht in haar overlegreactie op het Voorontwerp (Br5, 181).

2.4 Gebiedsbestemming en openheid

De bestaande indeling in gebiedsbestemmingen is de basis voor het nieuwe bestemmingsplan. Wel wordt gestreefd naar vereenvoudiging van het aantal gebiedsbestemmingen (naar 6). Per deelgebied wordt de verhouding tussen de verschillende functies weergegeven, met daarin een onderscheid in basisfuncties en toegevoegde functies (Br4, 14).

De POP II zonering (6 categorieën) wordt bij de afweging en toekenning van functies binnen de gebiedsbestemming als uitgangspunt genomen. Wel neemt de gemeente de vrijheid om op lokaal niveau tot een gedetailleerde, mogelijk afwijkende invulling te komen (Br4, 15).

In het algemeen is de gemeente stellig:

"De gemeente streeft naar het behouden, herstellen en versterken en zo nodig vernieuwen van de landschappelijke kwaliteiten van het buitengebied. Dit alles afgestemd op de bestaande functies. Het beleid richt zich op het versterken van de beleef-

(landschap van de beekdalen, de oude ontginningen van de essen en de dorpen, de jongere ontginningen met agrarische gronden, grootschalige boscomplexen en woeste gronden), en 'rand' (het landschap van de veenontginningen en de kanalen)" (Br6, 91). In vergelijkbare bewoordingen vinden we dit standpunt ook terug in het Landschapsbeleidsplan.

Opmerkelijk is overigens dat de gemeente spreekt van 'beleefbare kenmerken', waarmee ze de koppeling met condities van de waarnemer aanroert.

'Openheid' of 'Te handhaven openheid' als aanduiding uit de oude documenten past niet goed in de huidige gebiedsbestemmingen. Als gebiedskenmerk van landschapseenheden, zoals uitgewerkt in het Landschapsbeleidsplan, kan openheid wel geïntegreerd worden.

Maar dan zal het *kwantitatieve aspect* van openheid duidelijker worden. De openheid van een es is van een andere orde als de openheid van een jonge veldontginning. En er zijn binnen eenzelfde landschapseenheid ook verschillen. De openheid van een kleine es, zoals die bij Holthe, Lieving en Makkum is van een andere orde dan bijvoorbeeld van de es bij Spier.

In de volgende paragrafen wordt een beschrijving gegeven van de vier landschapseenheden en het gebiedskenmerk openheid. Vervolgens wordt dit gekoppeld aan de indeling gebiedsbestemmingen:

Het *esdorpenlandschap*

- de essen (Voorontwerp: oude veldontginning)
- de beekdalen (Voorontwerp: beekdalen I en II)
- de jonge veldontginningen

Het *veenontginningslandschap*

- de veenontginningen

In de bijlagen is een beschrijving van de ontwikkeling van deze landschappen opgenomen, vooral gebaseerd op de Lesbrieven Drentse Geschiedenis 2 'Drenthe en zijn Landschap' (Br 7).

2.5 Landschapseenheden en openheid

De essen

Er heeft een geleidelijke groei plaatsgevonden van de es, vanuit de hofakkers bij de boerderijen tot de omvang die ze had aan het einde van de Middeleeuwen. Vanuit een halfopen landschap werden hofakkers en nieuwe kampen aaneengesmeed tot één open esruimte.

De es is daarna ruimtelijk en ook in het gebruik gefixeerd door de eswal, een houtwal met een dichte beplanting van bomen en struiken. Langs de eswal lag vroeger een zandpad ter ontsluiting van de buitenste esakkers of aanliggende veldontginningen.

Binnen de eswal lagen de bouwlanden, met aanvankelijk een sterk versnipperde verkaveling. Door ontwikkelingen als ruilverkaveling, ontmenging en schaalvergroting is de es als landschapseenheid niet verloren gegaan. Dat geldt ook voor de ruimtelijke ervaring, mits de eswallen niet gerooid zijn. Wel is de differentiatie in grondgebruik verdwenen en daarmee een onderscheid met de veldontginningen en madelanden.

De es was overigens door de dorpsbebouwing en driften vaak verdeeld in bijvoorbeeld een Noorder- en Zuideres, die elk een gebruiksruijme vormden. Dorpsuitbreidingen langs de uitvalswegen, of gewoon de es op, verdringen het landbouwgebruik. Niet alleen door de burgerbebouwing zelf, maar ook door de ingebruikname van gronden voor erfruimte en paardenwei. Door de milieuwetgeving verhuizen steeds meer boerderijen naar het buitengebied, meestal in de jonge veldontginningen.

De made- of groenlanden

De madelanden zijn de laaggelegen gronden langs de beeklopen. Geleidelijk zijn ze naar de bovenlopen ontgonnen en in gebruik genomen als weide- en hooiland. De laagste delen kennen een blokvormige verkaveling (stroomlanden), de hogere delen een strokenverkaveling (bovenlanden). De madelanden werden uiteindelijk gefixeerd door houtwallen aan weerszijden van het beekdal. Langs deze grenswallen liep vaak een zandpad ter ontsluiting van de percelen, met op enkele plaatsen een doorsteek over de beek.

De percelering werd gefixeerd met greppels en houtwallen. Daardoor hadden de madelanden ruimtelijk een besloten karakter. Alleen als er flink in de wallen gesnoeid was, ontstonden er tijdelijk grotere ruimten en doorzichten.

In ruilverkavelingen zijn veel houtwallen gerooid en ging daarmee het ruimtelijk onderscheid met zowel de essen als de veldontginningen verloren. Door diepontwatering was zelfs akkerbouw en maïsteelt in de bovenloop en op de flanken van het beekdal mogelijk. Op de flanken vond soms ook boerderijnieuwbouw plaats.

Waar de madelanden zijn aangekocht door natuurbeschermingsorganisaties zien we juist een ontwikkeling richting meer beslotenheid. De houtwallen groeien verder uit, worden soms in het geheel niet gesnoeid. Tijdelijke doorzichten komen dan niet meer voor. Het landbouwgebruik als weiland maakt plaats voor maai- en begrazingsbeheer. Particulieren kunnen daarin wel participeren.

De dorpen

De oudste nederzettingen zijn waarschijnlijk ontstaan op de flanken van de beekdalen, waar water beschikbaar was. Later schoven deze op naar hogere plekken, waar de omstandigheden voor akkerbouw gunstig waren. Met de essen werd ook de ligging van de esdorpen gefixeerd.

In de dorpen lagen de boerderijen onregelmatig verspreid langs halfverharde erfwegen, met rondom ruime erven. Langs de dorpsrand nog wat kampjes, moestuinen en knollenakkerijtjes.

Het dorp kende een open bebouwingsstructuur, met open ruimten en doorzichten naar de essen. Door uitbreiding van de dorpen, uitplaatsing van de boerderijen, verdichting en de jongste nieuwbouw is het half-open karakter verandert naar beslotenheid, met nauwelijks zicht op het buitengebied. Er wordt nu op gelet om in de dorpskom de overgebleven open ruimten te sparen. Tegelijkertijd krijgen dorpen steeds minder woningbouw-mogelijkheden, binnen en buiten de kom.

De veldontginningen

De woeste grond buiten de bouwlanden bestond eerst uit een afwisseling van bos, venige laagten en -moerassen en open grazige plekken. Door voortdurende houtkap, begrazing en strooiselwinning is deze geleidelijk omgevormd tot een grote oppervlakte heideveld, met verspreide veentjes. Tot aan het einde van de 19e eeuw waren de velden enorm grote, onherbergzame gebieden met verre uitzichten. Daarin lagen de door houtwallen omgeven essen en madelanden van de dorpen. Aan de buitenranden van de velden ontstonden soms nederzettingen met kamptontginningen van keuters en arbeiders, gedoogd door de marke. De meer systematische en grootschaliger ontginningen vanaf eind 19e eeuw hebben de velden omgevormd tot landbouwgebied, met verspreide boerderijen en enkele nieuwe ontginningsdorpen. Door de beplante wegen, bebossing en verspreide bebouwing is de ruimte-ervaring van de oorspronkelijke velden verdwenen. Alleen waar nog heidevelden bewaard zijn gebleven is die grote open ruimte van toen nog enigszins te ervaren.

Er is nu meer sprake van een afwisseling van half open tot besloten ruimten. In delen waar transparante wegbeplanting als enige de ruimte indeelt of waar deze zelfs ontbreekt is sprake van openheid.

De veenontginningen

De veenontginningen zijn de jongst ontgonnen gebieden. Aan de ontginning voor landbouwgebruik ging een grootschalige vervening in concessies vooraf. Een kenmerkend verschil met de veldontginning is het vaarwegenstelsel van wijken en vaarten uit de vervening. Bij ruilverkavelingen is een groot deel daarvan weer gedempt.

De veenontginningen waren vroeger grote, open gebieden, waarin pas geleidelijk door bebouwing, wegbeplanting en bosaanplant ruimtelijke afwisseling ontstond.

Akkerbouw en veehouderij wisselen elkaar af. Maar de bedrijfsvoering is in beide takken grootschalig en gemechaniseerd.

Tijdsperiode	Landbouwsysteem	Landschapseenheid			
Steen- en Bronstijd	Semi-nomadische veeteelt met brandcultuur in de bosgebieden.	Concentratie op het centraal plateau. Geen vaste nederzettingen.			
		Akkercomplexen		Bossen	Velden
IJzertijd	Akkerbouw op complexen van kleine, omwalde akkers en veeteelt daarbuiten. Veeteelt stond centraal.	Celtic Fields met min of meer vaste nederzettingen, vooral langs de randen van de beekdalen.		Zowel in de laag gelegen beekdalen als op de hogere, maar veraf gelegen gronden.	De halfopen, hoger gelegen gebieden waar de kudden van graasdieren geweid werden
		Hofakkers	Made- of groenlanden	Bosrestanten	Velden
Vroege Middeleeuwen	Einde brandcultuur. Gemengd bedrijf met een systematische bemesting van de akkers. Veeteelt stond centraal	Vaste nederzetting van losse groep boerderijen met elk eigen hofakkers . Op deze akkers vooral teelt van voedingsgewassen en veevoer. Dorpen verschuiven nog van plaats.	De bossen in de beekdalen worden geleidelijk gerood. Langs de beken omzetting in made- of groenlanden (blokverkaveling).	Restanten bos in de bovenstroomse delen van de beekdalen.	De oppervlakte aan velden wordt geleidelijk groter ten koste van de bossen.
		Es (en dorp)	Made- of groenlanden	Velden	Venen
Late Middeleeuwen	Accentverschuiving van veeteelt naar akkerbouw, maar nog gemengd bedrijf. Binnen de veeteelt meer onderscheid tussen runderen, varkens en schapen. Paard verdringt de os als trekdiër.	De hofakkers worden uitgebreid en vormen gezamenlijk één of meerdere essen . Onderbroken door veedriften met brinken vanuit het dorp naar het veld. Brinken eerst aan de dorpsrand, later ingesloten door boerderijen. Goorns langs dorpsrand en kampjes tussen boerderijen.	Uitbreiding van de madelanden naar de randen (opstreckende strokenverkaveling). De percelen worden voorzien van houtwallen als veekering (gedeelde eigendom) De dalen worden tenslotte gefixeerd met randwallen	De velden worden begraasd door kudden schapen en ook wel rundvee. Afvoer van organisch materiaal door beweiding en steken van plaggen. .	
		Essen (en kampontginning)	Made- of groenlanden	Velden	Venen
16e en 17e eeuw	Veeteelt in dienst van de akkerbouw, binnen gemengd bedrijf. Roggeteelt centraal. Nog steeds autarkisch en extensief, met enige export van rogge en slachtvee.	De essen raken gefixeerd, vaak met een omringende eswal als veekering. Uitbreiding van de essen met kampontginningen in de aanliggende velden, ook wel oude veldontginningen genoemd.	Het domein van het rundvee en paarden en daarnaast voor het winnen van hooi. Onderscheid tussen bovenlanden en stroomlanden door verschil in intensiteit beweiding en bemesting.	Het domein van de schapen. De beweiding en behoefte aan brandstof leidt tot het verdwijnen van de bosrestanten en een toename van het heide areaal.	Een geleidelijke overgang van de velden naar de grote veengebieden aan de randen van het centraal plateau. Ware barrières en alleen via enkele routes te doorkruisen.
		Essen (en kampontginning)	Made- of groenlanden	Velden (en stuifzanden)	Venen
18e en 19e eeuw	Intensivering van het landgebruik door oriëntatie op de markten. Verschuiving van extensieve naar meer arbeidsintensieve teelten van handelsgewassen. Splitsing grote brdrijven, toename kleine boeren. Later een toenemend belang voor de veeteelt.	Teelt van handelsgewassen naast (later) teelt van veevoeder. Nieuwe kampontginningen buiten de eswal (Nijland of Nijstukken). In crisistijden aanplant van bospercelen.	Intensivering van het landgebruik voor de veeteelt. Op de hogere beekdalranden incidenteel akkerbouw. Veeteelt voor de zuivel betekent handmelken in het land. De loopafstand tot de boerderij is belangrijk.	Intensivering van de beweiding door schapen en het steken van plaggen leidt tot het ontstaan van stuifzand . Particuliere turfwinning in kleine venen van het veld. Verspreide kampontginningen door kleine boeren. Start met beplanting van bossen .	De grote veengebieden worden vanuit de randen geleidelijk ontwaterd en benut voor turfwinning en ontginning tot landbouwgrond. Oude veenontginningen zijn een initiatief vanuit de markten.
		Essen (en dorp)	Made- of groenlanden	Jonge veldontginning	Veenontginning
Eerste helft 20e eeuw	Verschuiving naar marktproductie van zowel de akkerbouw als de veeteelt. Zuivel- en vleesproductie (varkens) voor de export. Ontwikkeling van allerlei landbouwcoöperaties. Vestiging van nieuwe boerderijen in de jonge veldontginningen.	Intensivering en eerste mechanisatie van de akkerbouw (dorsen). Vergaande versnippering van de eigendom maakt percelenvergroting onmogelijk. Door de toename van de bevolking en betere ontsluiting van de dorpen meer woningen van neringdoenden (burgers) .	Houtwallen raken in onbruik door de beschikbaarheid van prikkel-draad. Verbetering van de waterbeheersing maakte perceelsvergroting en intensivering mogelijk.	Door de introductie van kunstmest worden de velden van minder belang voor de mestwinning. De Markescheiding en de beschikbaarheid van kunstmest en stadscompost maakt grootschalige ontginning tot landbouwgrond mogelijk. Daarmee verdwijnen de schaapskudden en heide. Aanleg van productiebossen (Staatsbosbeheer)	'Projectontwikkelaars' en investeerders gaan over tot een grootschalige ontginning van de venen voor turfwinning . In de eerste periode worden verveende gebieden nog aan hun lot overgelaten, in de tweede periode direct omgevormd tot landbouwgebieden .
		Essen (en dorp)	Made- of groenlanden	Jonge veldontginning	Veenontginning
Tweede helft 20e eeuw	Productie voor de Europese- en wereldmarkt. Enorme toename in de productiviteit door schaalvergroting en mechanisatie. Ontmenging van de bedrijven naar akkerbouw of veeteelt. Inzet van de ruilverkavelingen. Afname van het aantal bedrijven. Ruimtelijk orderingsbeleid wordt sturend in gebruik.	De eerste ruilverkavelingen vinden plaats op de essen en maken de weg vrij voor mechanisatie. De trekker vervangt het paard. Veel eswallen worden geroid of vervangen door bossingels . Veeteelt verdringt de akkerbouw van de essen. Verdichting van de dorpen door nieuwbouw woningen.	De beken worden genormaliseerd en de percelen verder vergroot en ontwaterd, vaak in het kader van de latere ruilverkavelingen. Intensivering door extra bemesting met kunstmest. Andere delen worden aangekocht door natuurbeschermingsorganisaties (reservaat)	Aanvankelijk bedoeld voor de vestiging van meest kleine boeren wordt het al snel tot een geschikt gebied voor grote landbouwbedrijven . Ook bedrijven uit de esdorpen maken hier een nieuwe start. Veldrestanten aangekocht door natuurbeschermingsorganisaties.	Systematiek van de vervening bepaalt de inrichting van de landbouwgebieden. Wijken, kanalen en lintdorpen langs de belangrijkste (vaar)wegen. Eerst kleine maar later steeds grotere landbouwbedrijven
Openheid		Essen (en dorp)	Made- of groenlanden	Jonge veldontginning	Veenontginning
De mate van openheid van de verschillende landschapseenheden is niet absoluut. Ze is evenmin een graadmeter voor kwaliteit. Bovendien is openheid historisch gezien niet altijd een gebiedskenmerk geweest.		De es is een relatief open ruimte, afhankelijk van de oppervlakte. Vaak in gebruik bij slechts enkele boeren. De dorpen mogen nauwelijks meer uitbreiden. Kampjes en dorpsranden in gebruik bij burgers voor hobbyvee. Boerderijen staan (nog) in de dorpsrand.	De oorspronkelijke delen zijn besloten door houtwallen. Aanwijzing van grote delen tot EHS, met verandering naar natuurfunctie. In andere delen relatief open door landgebruik voor veeteelt. Nieuwe boerderijen staan meestal in de rand.	De meeste delen zijn relatief open, maar plaatselijke verschillen door erf- en wegbeplantingen en boscomplexen. Daar kan beslotenheid optreden. Nieuwe boerderijen staan verspreid door het gebied.	De meeste delen zijn relatief open, ondanks enkele wegbeplantingen en de lintdorpen. Contrast tussen besloten lintdorpen en open gebied erbuiten. Plaatselijk recente bosaanleg.

2.6 Openheid in gebiedsbestemming

Het ruimtelijk bestemmen van 'openheid' of 'te handhaven openheid' levert teveel discrepanties op met de indeling naar het gebiedskenmerk 'openheid' van de provincie. Het ruimtelijk bestemmen van 'openheid' door de koppeling aan landschapseenheden respectievelijk aan gebiedsbestemmingen is duidelijker. Maar 'openheid' zal steeds als een relatieve- en niet als absolute kwaliteit gezien moeten worden. De ontwikkeling van de landschappen laat bovendien zien dat 'openheid' historisch evenmin een constante is. In plaats van te sturen op 'openheid' kan beter gestuurd worden op de ontwikkeling van functies, met name de landbouw. En daarmee is dus de koppeling gelegd met de gebiedsbestemmingen van de gemeente.

De gemeente baseert haar gebiedsbestemmingen op de uitgangspunten van vigerende bestemmingsplannen en de functionele zonering POP II. Ze verwacht daarbij echter ook 'discrepanties': "De keuze voor een plansystematiek, waarbij de landschappelijke verscheidenheid het vertrekpunt vormt, kan leiden tot een spanningsveld met de zonering van het POP II, waar immers voor een functionele invalshoek is gekozen. Daar waar sprake is van een zekere 'discrepantie' tussen de POP-zonering en de toegekende gebiedsbestemming, is dit nader onderbouwd" (Br6, 100).

De agrarische functie (veruit de belangrijkste) komt in alle gebieden voor. Door te kijken naar de landschappelijke randvoorwaarden komt men tot een indeling in *landbouwontwikkelingsgebieden* en *verwevingsgebieden*. De landschappelijke randvoorwaarden zijn ontleend aan het Landschapsbeleidsplan (Br 8). Dan zijn er nog de natuur- en bosgebieden. Deze komen verspreid door het plangebied en de landschapseenheden voor. Daarvoor hanteert de gemeente de functionele aanduiding en gebiedsbestemming *Bos- en natuurgebied*. De koppeling met de landschapseenheden wordt dan als volgt gelegd:

Gebiedsbestemming	Landbouwontw. gebied	Verwevingsgebied	Overige gebieden	POP II zonering
Jonge veld- en veenontginningsgebieden	■			(vnl.) zone I
Oude veldontginningsgebieden		■		(vnl.) zone II
Beekdalen I		■		zone II, III, IV
Beekdalen II	■			(vnl.) zone I
Bos- en natuurgebied			■	zone V en IV

In totaal dus vijf gebiedsbestemmingen. Opvallend is het onderscheid in twee categorieën beekdalen: "In Beekdalen II is door beeknormalisatie en herinrichting het oorspronkelijke karakter verloren gegaan en kunnen daardoor tot de open, grootschalige gebieden worden gerekend... Ook de natuurwaarden in deze gebieden zijn gebaat bij openheid

en behoud van landbouwactiviteiten". In Beekdalen II is echter in- of verplaatsing van boerderijen uitgesloten en zijn (tunnel)kassen en bosaanplant niet toegestaan. "Tot Beekdalen I worden de meer besloten, landschappelijk waardevolle beekdalen gerekend".

Zowel de provincie als de gemeente maken dus een koppeling tussen de gebiedskenmerken 'openheid' en 'grootschaligheid' van landschapseenheden en de mogelijkheden voor de landbouwontwikkeling. De boeren in de besloten, kleinschalige landschappen moeten het zoeken in verweving van functies en afstemming op de landschappelijk waardevol geachte elementen. De landschappelijke verscheidenheid wil de gemeente handhaven door op onderdelen onderscheid aan te brengen in de regelingen.

Er treedt met de POP-zonering op hoofdlijnen geen 'discrepantie' op, maar in haar overlegreactie op het Voorontwerp stelt de provincie dat de begrenzing van de gebieden niet overal correspondeert met die naar gebiedskenmerken POP II.

- Delen van beekdalen zijn bestemd als jonge veld- en veenontginningsgebieden. Waar het om grotere gebieden gaat ontbreekt het aan onderbouwing.
- Delen van essen ('Oude veldontginningsgebieden') zijn ondergebracht in de gebiedsbestemmingen Beekdalen. Dat moet worden gecorrigeerd.
- Het schaalniveau waarop de gebiedsbestemming 'Overige gebieden' voor bos en natuurgebied wordt gehanteerd, danwel waar deze opgaan in een omringende gebiedsbestemming.
- In een aantal volgens de provincie waardevolle open gebieden is in het Voorontwerp bebossing mogelijk. Daarvoor ontbreekt de motivering. Een vergelijkbaar probleem geldt voor de vestigingsmogelijkheden voor verblijfsrecreatie.
- Veel van door de provincie aangewezen te verwerven natuurterreinen zijn niet onder een wijzigingsbevoegdheid voor de gebiedsbestemming gebracht (naar 'Bos- en natuurgebied'). (Br 5)

De 'discrepanties' hebben voor een deel betrekking op het nauwkeuriger begrenzen van de gebiedsbestemmingen gekoppeld aan de landschapseenheden. Voor een ander deel met de complicaties die ontstaan door de gebiedsbestemming 'Bos- en natuurgebied', die geen koppeling kent met de landschapseenheden. Zo wordt bosaanleg in open gebieden afgewezen, terwijl dat nog geen eeuw geleden op grote schaal kon worden uitgevoerd. Reeds aangewezen en nog te verwerven natuurterreinen zouden onder 'Bos- en natuurgebied' gebracht moeten worden, terwijl het ook onder Beekdalen I met agrarisch natuurbeheer kan en tot vergelijkbare natuur- en landschapswaarden leidt. De eigendom- en beheersituatie zou niet bepalend mogen zijn bij de gebiedsbestemming. Wel kan er (net als bij de andere gebiedsbestemmingen) een nader onderscheid in regelingen gemaakt kunnen worden. Kleine natuurgebieden binnen de andere gebiedsbestemmingen worden zo ook al beschermd. Er zijn twee denklijnen om deze gebiedsbestemming te koppelen aan landschapseenheden.

Tijdperiode	Essen (en dorp)	Made- of groenlanden	Jonge veldontginning	Veenontginning	Bossen / Velden
21e eeuw	Veeteelt en enige akkerbouw op enkele grote bedrijven, vervlochten met landgebruik in Beekdalen II. Hobbyboeren in de dorpen en op kleinschalige es- en beekdaldelen. Ook gesubsidieerde akkerbouw (cultuurhistorisch doel). Nieuwe kleinschalige bedrijvigheid in de dorpen.	Veeteelt en enige akkerbouw (veevoer) op grote bedrijven in Beekdalen II, een relatief open gebied. Kleinschaliger bedrijven en hobbyboeren met agrarisch natuurbeheer in Beekdalen. Besloten en landschapsherstel (cultuurhistorisch doel)	Het domein van de grootschalige akkerbouw en veeteelt. Grote bedrijven die onderling samenwerken op het terrein van veevoertwinning en mestverwerking. Incidenteel intensieve veehouderij als neventak. Plaatselijk bos- en heidrelicten	Een vergelijkbare landbouw als in de veldontginning. De meeste delen open, maar plaatselijke verdichting door tijdelijke bosbouw en verblijfsrecreatieve bedrijven. Plaatselijk veenrelicten.	Met een natuurfunctie. Alle aan de landbouw onttrokken gebieden die zijn aangeplant met bos of in die richting worden beheerd, danwel die als grootschalige heidevelden worden beheerd met een cultuurhistorisch doel.

2.7 Landschapseenheid Bossen

De ontwikkeling van het esdorpenlandschap laat zien dat het oorspronkelijke 'substraat' in de IJzer-tijd een natuurlijk bosgebied was. In die tijd konden de Celtic fields aangelegd zijn met een 'onthefing op de gebiedsbestemming Bossen' om in de huidige termen te spreken. In de duizenden jaren erna zijn de natuurlijke bossen op enkele kleine relicten na verdwenen, voornamelijk door de ontginning en het gebruik als landbouwgrond. Als grond voor landbouw minder geschikt werd kwam het weer voor bos(bouw) in aanmerking. Dat gebeurde op kleine schaal op de essen, op grote schaal op de stuifzanden en slechtste velden. Het is waarschijnlijk ook het lange termijn perspectief van de aan de landbouw onttrokken beekdalgronden.

Door het introduceren van de landschapseenheden 'Bossen' en 'Velden' wordt deze ontwikkeling recht gedaan en is aansluiting op de huidige gebiedsbestemmingen mogelijk. Functioneel blijft *Bos- en natuurgebied* de derde categorie naast *landbouwontwikkelingsgebieden* en *verwevingsgebieden*. Het dekt natuur(ontwikkeling) en bosbouw als hoofdfuncties, met landbouw, recreatie, wonen als ondergeschikte functies.

Eén *gebiedsbestemming* wordt zeker 'Bossen', verwijzend naar de historische ontwikkeling van deze landschapseenheid. In de regelingen wordt onderscheid gemaakt naar de verschillende exploitatie en beheerdoelen (productiebos, behoud cultuurhistorisch bos, ontwikkeling oerbos). De oorspronkelijke Staatsbossen behoren in ieder geval tot deze landschapseenheid en gebiedsbestemming.

De tweede *gebiedsbestemming* wordt die van de 'Velden', die de heideveldreservaten beslaat, beheerd door natuurbeschermingsorganisaties. Het doel is behoud van de biotoop en het cultuurhistorisch landschap. Een wijzigingsbevoegdheid betreft bijvoorbeeld de gebieden van de 'Jonge veld- en veenontginningen' die verworven zijn door natuurbeschermingsorganisaties en die door technische ingrepen weer omgevormd zullen worden naar grotere heidevelden.

Men kan ervoor kiezen om kleine restanten heidevelden als 'relicten' onder de gebiedsbestemming 'Jonge veld- en veenontginningen' te brengen, met een ontheffingsbevoegdheid voor de gebruiksbepalingen.

2.8 Wijzigings- en ontheffingsbevoegdheid

De Beekdalen I behoren nu tot de *verwevingsgebieden*. De in het Gebiedsplan aangewezen, aangekochte en nog te verwerven natuurgebieden daarbinnen worden functioneel aan de landbouw onttrokken (Br9). De gemeente heeft de reeds aangekochte gronden onder de gebiedsbestemming 'Bos- en natuurgebied' gebracht. De aangewezen, nog te verwerven gronden kennen een aanduiding wijzigingsbevoegdheid. Hetzelfde geldt voor de voorgenomen aanleg van ecologische verbindingzones (Br6, 150). Op aanwijzing van de provincie zal de gemeente wat scherper moeten inventariseren en vaststellen wat onder de wijzigingsbevoegdheid moet worden gebracht. Bosaanleg in landbouwontwikkelingsgebieden en verwevingsgebieden kan gemotiveerd worden vanuit de ondergeschikte functies recreatie en natuur- en landschapsbeheer. Nu vallen bossen en natuurgebieden kleiner dan 2 hectare nog onder deze gebiedsbestemmingen. Zelfs die maximumgrens kan worden losgelaten, om zo een te grote versnippering in gebiedsbestemmingen te voorkomen. De ontwikkeling van een nieuw landgoed, het omschakelen van akkerbouw naar bosbouw of het uitbouwen van particulier natuurbeheer moet steeds wel als ondergeschikt aan de hoofdfunctie worden beoordeeld.

Als in het Landschapsbeleidsplan of Gebiedsplan Drenthe een grootschalige bosuitbreiding of uitbreiding van natuurgebieden worden bepleit, dan moet dit via een wijzigingsbevoegdheid in het bestemmingsplan worden opgenomen. Kleine functionele- en ruimtelijke veranderingen kunnen via een ontheffing op basis van een landschapstoets geregeld worden.

Gebiedsbestemming	Landbouwontwikkelingsgebied	Verwevingsgebied	Aanleidingen
Wijzigingsbevoegdheid naar functionele bestemming 'Bos- en natuurgebied' en gebiedsbestemming 'Bossen' of 'Velden'.	Bij een in het Landschapsbeleidsplan gemotiveerde grootschalige bosaanleg, die de ontwikkeling van ondergeschikte functies dient en geen afbreuk doet aan de ontwikkeling van de hoofdfunctie.	Bij een in het Landschapsbeleidsplan gemotiveerde grootschalige bosaanleg, die de ontwikkeling van verschillende functies dient en bijdraagt aan versterking van de natuur- en landschapskwaliteiten.	Ontwikkelingszone's voor nieuwe landgoederen (met bos / natuur). Bosaanleg t.b.v. natuur en/of recreatie. Uitbreiding heidevelden. Aaneenschakeling natuurgebieden.
Ontheffingsbevoegdheid gebruiksbepalingen en voorschriften, t.b.v. bos- en natuurontwikkeling /-beheer	Bij een kleinschalig particulier initiatief, die past bij één van de ondergeschikte functies en geen afbreuk doet aan de hoofdfunctie.	Bij een kleinschalig particulier initiatief, die past bij één van de functies en geen afbreuk doet aan de overige functies.	Particulier natuurbeheer. Agrarisch natuurbeheer Bosbouw op landbouwbedrijven.

2.9 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. Het is verwarrend en onnodig om 'openheid' apart te bestemmen. Het begrip openheid is namelijk een kwalitatief begrip en daarom treden er tussen de verschillende beleidsdocumenten van de provincie en de gemeente discrepanties in de aanduidingen op.

2. De discrepanties zijn voor een deel ook terug te voeren op verschillen in interpretaties van de grenzen van de landschapseenheden. Delen van oude veldontginningen buiten de es of in de beekdalen zijn in de jonge veldontginningen opgenomen. De ruilverkavelingen hebben er ook aan bijgedragen dat het onderscheid tussen de landschapseenheden is vervaagd.

3. De landschapsontwikkeling laat zien dat openheid als kenmerk van landschapseenheden aan veranderingen onderhevig was en dat ook in de toekomst al blijven. Fixatie van openheid door het te bestemmen en daarop ontwikkelingen te sturen doet geen recht aan de ontwikkeling van karakteristieke landschappen. De provincie dringt wel aan op het sturen op het gebiedskenmerk openheid, op grond van ruimtelijke-, landschappelijke- en ecologische overwegingen.

4. Openheid is geen normatief begrip, zoals in de aanduidingen 'waardevol' en 'kwetsbaar' ligt besloten. Ook binnen landschapseenheden met als algemeen kenmerk 'openheid' is er lokaal een grote differentiatie. Niet alleen in ruimtelijke zin, maar ook gezien de condities van de waarnemer.

5. Binnen de *landbouwonwikkelingsgebieden* zijn de jonge veldontginningen en de veenontginningen onder één gebiedsbestemming gebracht, terwijl omgekeerd de beekdalen als landschapseenheid vanwege functionele aspecten twee gebiedsbestemmingen, Beekdalen I en II, kennen.

6. De functionele aanduiding 'Bos- en natuurgebied' wordt niet gekoppeld aan landschapseenheden en kan daarom ook niet gekoppeld worden aan het gebiedskenmerk 'openheid' van landschapseenheden.

Aanbevelingen:

- Benader de (relatieve) openheid als een kenmerk van landschapseenheden, de basis voor het onderscheid in gebiedsbestemmingen, niet als een aparte bestemmingscategorie.

- Houdt ruimte voor ontwikkelingen die binnen de gebiedsbestemmingen op gespannen voet staan met de het begrip openheid, maar toets deze vooral aan de gebruiksbepalingen en de lokale omstandigheden (landschapstoets).

- Begrens de verschillende landschapseenheden zorgvuldiger, want dat bepaalt het verschil in ontwikkelingsmogelijkheden van de onderscheiden gebiedsbestemmingen. Zie daarvoor de kaart met gebiedsbestemmingen en aangeven punten die aanpassing behoeven (afweging).

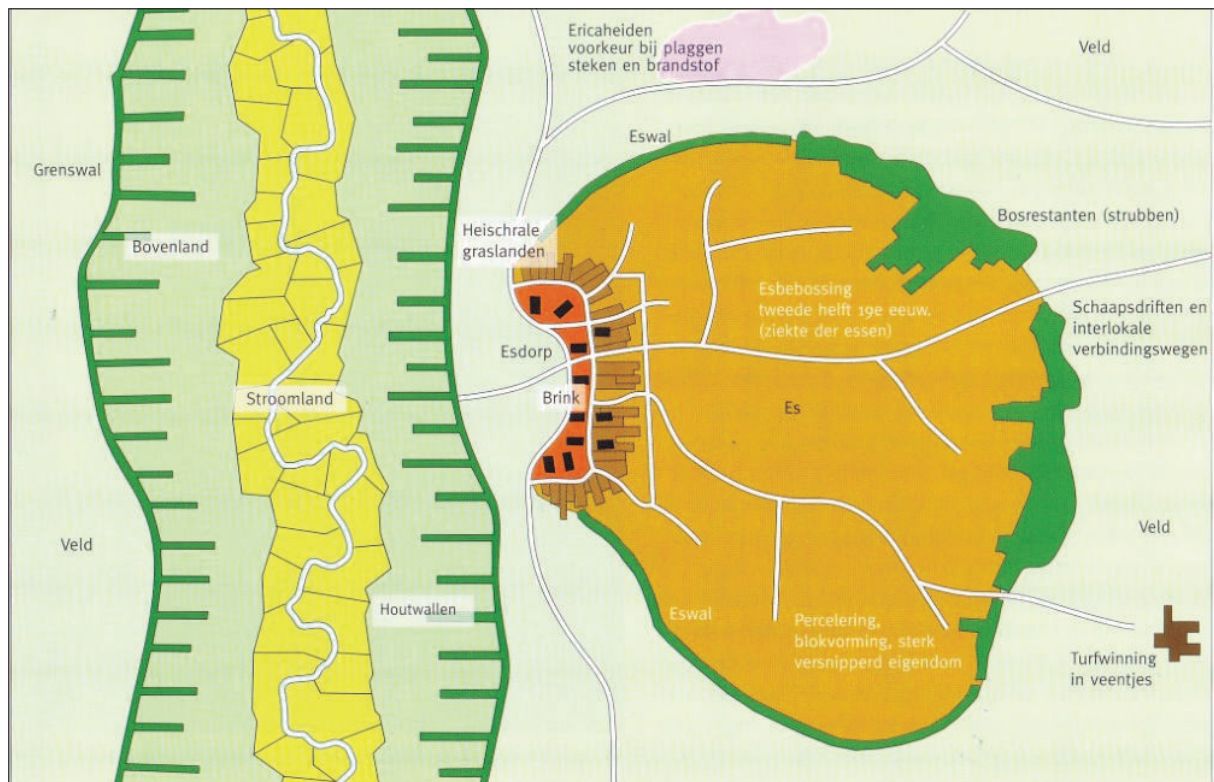
- Houdt vast aan de gevolgde systematiek van gebiedsbestemmingen. Onder de *functionele eenheid* 'Bos- en natuurgebied' komen de landschapseenheden en *gebiedsbestemmingen* 'Bossen' en 'Velden'. Ook is het aan te bevelen om de *gebiedsbestemming* 'Jonge veld- en veenontginningen' uit elkaar te halen in 'Jonge veldontginning' en 'Veenontginning', om recht te doen aan verschillen in gebiedskenmerken. Daarmee komt het totaal aan gebiedsbestemmingen op acht.

- Zorg dat landschapsmaatregelen die bijdragen aan de *gewenste* ruimtelijke kwaliteit van de landschapseenheden / gebiedsbestemmingen, vastgelegd zijn in een actueel Landschapsbeleidsplan. Daarin kan bijvoorbeeld bosaanleg in gebieden met het kenmerk openheid gemotiveerd worden, vertaald naar een wijzigingsbevoegd in het Bestemmingsplan Buitengebied.

- Schep via een ontheffingsbevoegdheid voor particuliere landschapsmaatregelen in elke gebiedsbestemming mogelijkheden voor particuliere ingrepen, maar toets deze aan de lokale omstandigheden (landschapstoets). Een landschapsontwikkeling wordt niet alleen door overheidsbeleid ingezet, maar ook door particuliere initiatieven.

- Stel geen maximum voor oppervlakte bos- en natuurgebied voor het niet noemen als gebiedsbestemming. Per situatie moet beoordeeld worden of de aanwezigheid ervan het karakter van de hele landschapseenheid bepaald of niet.

- Bestem aangewezen maar nog niet aangekochte natuurgebieden niet tot 'Bos- en natuurgebied', maar regel een voorgenomen functiewijziging van grote gebieden met een wijzigingsbevoegdheid. Als het om kleine gebieden gaat met een ontheffingsbevoegdheid.

3. Essen

3.1 Landschapseenheid

Zoals in de ontwikkeling van het esdorpenlandschap al werd aangegeven bestond de es eeuwenlang uit een complex bouwlanden, waar de voedselgewassen voor mens en dier werden verbouwd. De omvang en vorm van de es werd bepaald door de hoogteligging en de grootte van de gemeenschap en daarmee samenhangende behoefte aan bouwland. Dit was allerm minst een vastgelegd geheel. Dorpen verschoven van plaats, essen werden in oppervlakte uitgebreid of aangevuld met nieuwe (Br23, 654). Afhankelijk van de ligging en structuur van het dorp onderscheiden we rand-, kern- en kransesdorpen

De natuurlijke vruchtbaarheid van keileem en dekzand is gering. Door eeuwenlange bemesting van de es bleef akkerbouw mogelijk en ontstond de bekende dikke teeltlaag.

De bouwlanden kenden een blokverkaveling, waarbij de blokken afzonderlijk weer in kleine percelen waren verdeeld. Het grondbezit was sterk versnipperd, maar zorgde ook voor een betere verdeling en risicospreiding. Naar de esranden toenam de bemesting en daarmee de vruchtbaarheid meestal wat af. Alle gerechtigde boeren hadden akkers binnen de verschillende blokken bouwland. De blokken werden gezamenlijk aangeduid met veldnamen als Walakkers, Pootakkers, Hofakkers. Laatstgenoemde verwijst naar de oorsprong van de essen in de hofakkers bij de afzonderlijke boerderijen.

De es werd eerst omgeven door een hekwerk van 'staken', later door eswallen, houtwallen met een dichte beplanting van bomen en struiken. Deze dienden als veekering. 's Zomers moesten de dieren erbuiten blijven, in het najaar bij de stoppelbeweiding (en bemesting) binnen de eswal. In de eswal of erlangs lagen zandpaden. Tussen de essen door lagen de veedriften en de uitvalswegen door het veld naar de buurdorpen. Binnen de es is nog een onderscheid te maken. Zo lagen er de Goorns, tussen de erven (hoven) en de eigenlijke akkers. Goorns werden benut voor de teelt van knollen, (later) aardappelen en grove groenteteelt. Ook lagen er aparte omheinde kampen, zoals een Vlaskamp, Hopakkers, of een Telgenkamp voor het opkweken van jonge eikenbomen. Afzonderlijke stukken land ontgonnen in het aanliggende veld of op de flanken van de beekdalen werden later ook wel bij de bouwlanden van de es getrokken, maar behielden hun veldnamen. Buiten de essen zijn kampen te beschouwen als oude veldontginningen met een eigen ruimtelijke begrenzing.

Het onderscheid in landgebruik, verkaveling, ontsluiting en beplanting is door de ruilverkavelingen en ontwikkelingen in de agrarische bedrijfsvoering in de tweede helft van de 20e eeuw grotendeels verloren gegaan. Er wordt daarom een onderscheid gemaakt naar gaafheid van de essen. Het POP II geeft aan dat essen in het algemeen, maar de gave in het bijzonder bescherming vereisen.

3.2 Es en esrand

Tot de periode van de jonge veldontginningen waren de essen ruimtelijk en in landgebruik duidelijk te onderscheiden van velden en madelanden. De es lag hoger, had een dikke teeltlaag, werd benut voor akkerbouw en was omgeven door een eswal met beplanting. Op de es stond verder geen beplanting anders dan een enkele bakenboom bij een kruispunt van zandpaden. Boerderijen en schuren stonden op korte afstand in de dorpskom.

De verschillende blokken werden begrensd door zandpaden, -paadjes en zwerfkeien. Kleinere stenen markeerden de eigendomsgrenzen binnen het blok.

De esrand was bij veel essen duidelijk aangegeven met de eswal. De wal bestond uit opgeworpen aarde (uit greppels erlangs), weggeworpen stenen, stobben en takafval. Daarop groeide een dichte beplanting van bomen en struiken, bramen en kruiden. Toch waren er ook essen, waar een eswal onvolledig was of zelfs ontbrak.

Aan de binnenzijde lag het bouwlandcomplex, erbuiten het veld en enkele kampongginningen. Die kampen waren meestal ook omgeven door houtwallen. Ze werden na verloop van tijd ook wel bij de es getrokken. De eswal werd deels begeleid door zandpaden. Eswal en pad waren in gemeenschappelijk eigendom bij de boermarke.

In de ruilverkavelingen en landinrichtingsprojecten met aandacht voor natuur en landschap werd geprobeerd om de eswal zoveel mogelijk te sparen. In oorspronkelijk vorm of in een nieuwe opzet van bossingel. In het laatste geval ging dat gepaard met egalisering, aanpassingen van de perceelsvorm en een singelbeplanting langs de nieuwe grens. Het huidige onderhoud van de beplanting van de eswal verschilt met die van vroeger. De functie in de voorziening van brand- en geriefhout, in het keren van vee is verdwenen. In het beste geval wordt de beplanting regelmatig gededund en opgesnoeid. Het beheer is gericht op 'biotoopverbetering'.

Schade door het aansnijden van de wortels bij ploegen, veevraat door te dicht op de wal geplaatste draadafzettingen, het dumpen van stroballen en afval.... Het zijn aanwijzingen dat een aantal boeren niet veel meer heeft met de eswal.

De oude zandpaden langs de eswal ruimde men op of werden omgevormd tot landbouwontsluitingsweg. De verharding bestond uit klinkers en later ook asfalt. De weg en beplantingen gingen over in eigendom van de gemeente. Daar waar de boermarke delen van de eswal en zandpaden in oorspronkelijke staat en eigendom behield ging het vaak om het belang als jachtveld.

De kampen aan de buitenzijde werden bij de es of bij de nieuwe veldontginningen getrokken. Later liet men bij landinrichtingsprojecten een deel van de houtwallen staan. Het landgebruik onderscheidt zich niet van met de veldontginningen.

3.3 Begrenzing en bestemming

De gemeente heeft in haar Voorontwerp de essen samen met de aanliggende kantonontginningen op de plankaart aangegeven. De begrenzing is ontleend aan de Visiekaart Landschapsbeleidsplan. De aanduiding is 'Oude veldontginningen'. Daarbinnen zijn met een zwarte lijn de omtrekken van de historische essen rond 1900 aangegeven. "Voor de gebiedsbestemmingen is aansluiting gezocht bij het Landschapsbeleidsplan en de bestaande landschappelijke kenmerken (...) Dat heeft geleid tot de gebiedsbestemming 'Jonge veld- en veenontginningsgebieden' en de gebiedsbestemming 'Beekdalen II' als landbouwontwikkelingsgebieden. Voor de verwevingsgebieden heeft dit geleid tot de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' en de gebiedsbestemming 'Beekdalen I' (Br6, 101).

Tegelijk signaleert de gemeente dat de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' (verweving) correspondeert met de zonering POP II, waar de provincie landbouwontwikkeling voorstaat.

"De oude veldontginningsgebieden liggen vrijwel geheel in POP-zone II (gedeeltelijk zone III, ook zone I komt voor). De basisfunctie is hier landbouw. In deze gebieden worden mogelijkheden geboden voor een voortzetting van de (grondgebonden) landbouwfunctie op bedrijfseconomische grondslag" (Br6, 104).

Echter, vanwege het belang van de landschappelijke waarden wordt het agrarisch blok op 1 ha. gesteld. Ontheffing is mogelijk, maar dan na een landschapstoets. De verweving zit in de mogelijkheden om naast landbouw ook activiteiten mogelijk zijn voor het behoud, herstel en ontwikkeling van landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke waarden (Br6, 104).

Voor 'Oude veldontginningen' die archeologisch of cultuurhistorisch waardevol zijn, danwel in de kaart zijn aangeduid als 'essen' is een specifiek beschermende regeling opgenomen. Het stelt beperkingen aan bebouwing op de es, het uitvoeren van groundbewerking, aanleggen van sloten of drainage, het leggen van leidingen, het planten van bomen, kamperen enz. Dit zijn activiteiten die in principe niet zijn toegestaan of gebonden zijn aan een bouw- of aanlegvergunning, die landschappelijk en archeologisch getoetst zal worden. (Br6, 166, art. 44).

Voor de landschapstoets valt de gemeente terug op haar Landschapsbeleidsplan, voor de toets aan de natuurwaarden op het POP II, kaart 7 met ecologische structuren.

3.4 Overlegreactie Provincie

In haar overlegreactie stelt de provincie dat de essen weliswaar in de plankaart van het Voorontwerp zijn opgenomen, maar dat delen van sommige essen zijn opgenomen in de bestemming Beekdal (Br5, 184). Een kwestie van nauwkeurig nagaan om welke essen het gaat en daarmee de begrenzing van de gebiedsbestemming aanpassen. In het vorige hoofdstuk is ook een nauwkeuriger begrenzing van landschapseenheden aanbevolen.

"Ook moet de bescherming van de essen niet zijn beperkt tot de grens in engere zin (essenrapport) maar tot es + randzone (landschappelijke eenheden)" De provincie verwijst daarbij naar uitspraken van de Raad van State rond geschillen hierover. (Br5, 184 en Br10, Br11).

Het gaat hier om twee verschillende onderdelen. Als de provincie doelt op de eswallen of esranden, die de es ruimtelijk fixeren, dan heeft ze gelijk. De eswal maakt deel uit van de landschapseenheid.

In de betreffende stukken van de Raad van State wordt echter gesproken van een *zone* en *overgangszone* van oude veldontginningen tegen de eigenlijke es aan. Deze maken eigenlijk pas deel uit van de es als ze binnen de eswal getrokken zijn. Anders zijn ze evengoed te beschouwen als behorend tot de landschapseenheid van de velden (vroeger) of de jonge veldontginningen (later).

Ingrepen die in deze zone plaatsvinden kunnen volgens de provincie de natuurlijke- en landschappelijke waarden van de es zelf aantasten. Het gaat dan om het toestaan van bepaalde bebouwing buiten de agrarische bouwpercelen in de esranden, ook als rekening gehouden wordt met de waarden van de esranden (toetsing bij vrijstelling). De provincie bepleitte voor de Raad van State dat de bestemming en bijbehorende voorschriften van de essen zich ook dienen uit te strekken tot de randzone,

"De kwetsbaarheid van de essen beperkt zich niet tot de essen zelf maar zich uitstrekt tot de ruimtelijke eenheid waarvan zij deel uitmaken, de randzones van de essen" (Br11, 2).

Dat is inderdaad zo als er sprake is van een ruimtelijke eenheid, ook als deze meerdere landschapseenheden omvat. Als een es ruimtelijk nauwelijks meer begrenst is, zal zelfs een ingreep in aanliggende jonge veldontginningen ook de waarden van de es kunnen aantasten.

Ook waar de provincie aanvankelijk niet aanneemelijk kon maken dat er sprake was van een ruimtelijke eenheid van es en aanliggende veldontginningen, bepleitte ze toch een uitbreiding van de gebiedsbestemming tot de randzone. Dat gebeurde met een verwijzing naar *een vrij sterke interne samenhang* en *aldus een ruimtelijke eenheid vormen*. Een redenering die werd ondersteund door uitgevoerd onderzoek van de Stichting Advisering Bestuursrechtspraak voor Milieu en Ruimtelijke Ordening (Br10, 2).

3.5 Overlegreactie LTO

De Land- en tuinbouworganisatie Noord stelt dat de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' voor een deel gelegen is in de POP zonerings I en II, die ruime ontwikkelingsmogelijkheden bieden voor de landbouw dan de 'verwevingsgebieden' van de gemeente. Het gaat daarbij onder meer om de oppervlakte van de bouwkaavel (Br5, 157). Met betrekking tot het landbouwkundig gebruik van de essen, vindt LTO het onterecht dat op essen, in beekdalen en in open gebieden nooit boomteelt, houtteelt en andere opgaande beplanting kan worden uitgevoerd (Br5, 162).

De gemeente heeft alle essen in de plankkaart opgenomen en deze onder de gebiedsbestemming 'oude veldontginningen' gevoegd. In principe volgt ze daarmee ook de lijn die de provincie volgt, waarbij de essen dermate waardevolle landschapseenheden zijn dat er grenzen worden gesteld aan de ontwikkeling van functies als landbouw. De provincie maakt overigens wel een onderscheid binnen de essen, naar mate van gaafheid van het esdorpenlandschap (3 categorieën) en naar de waarde van de essen (3 categorieën). Bovendien zijn de landschapskenmerken maar één aspect die de provincie betreft in haar afweging om tot een gebiedsbestemming te komen. De gemeente biedt essen die archeologisch of cultuurhistorische waardevol zijn een bijzondere bescherming (zie 3.3). Voor het overige volgt ze de POPII zonerings.

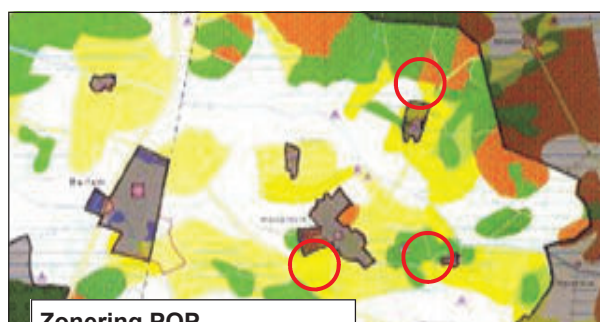
3.6 Studie discrepanties

De gemeente geeft in haar Nota Inspraak en overleg aan hoe zij met de overlegreacties zal omgaan.

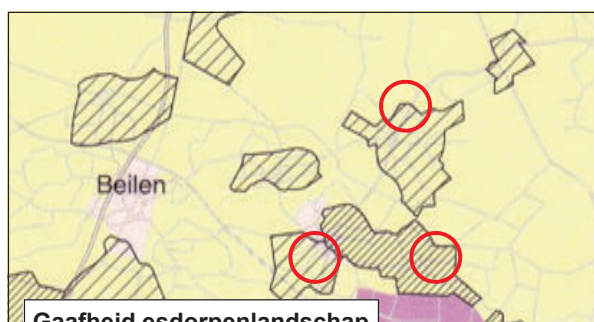
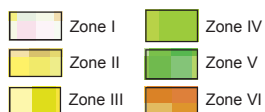
Allereerst zullen de begrenzingen van de essen die in de plankkaart zijn opgenomen nader worden bepaald, daar waar de provincie stelt dat deze niet overeenkomen met de indeling volgens de gebiedskenmerken van POPII. Dit is meegenomen is een algehele herziening van de begrenzingen van de gebiedsbestemmingen / landschapseenheden. Op de tweede plaats beraadt de gemeente zich op de uitspraken van de Raad van State betreffende twee geschillen, waarbij de provincie pleitte voor het onder dezelfde bescherming van de essen brengen van esranden en esrandzones, aangezien deze deel uitmaken van dezelfde ruimtelijke eenheid als waartoe de essen behoren.

Als derde wordt beoordeeld in hoeverre de gebiedsbestemming 'oude veldontginning', waarin verweving van functies voorop staat, strijdig is met de gebiedsindeling in zone II uit het POPII, waar een landbouwontwikkeling mogelijk is, of zones IV en V, waar de natuurfunctie voorop staat.

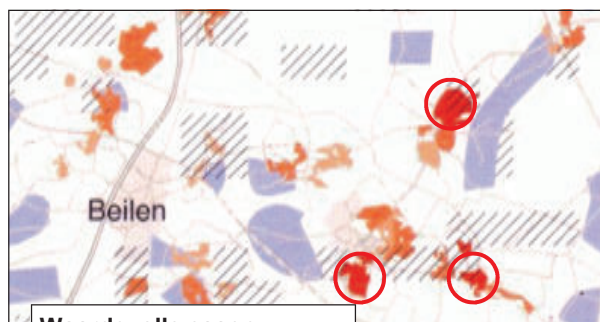
In bijlage 2 is de studie weergegeven voor de drie in POPII als 'zeer waardevol' aangeduide essen bij de dorpen Eursinge (Westerbork), Elp en Orvelte. Daar mag de sterkste confrontatie verwacht worden in standpunten.

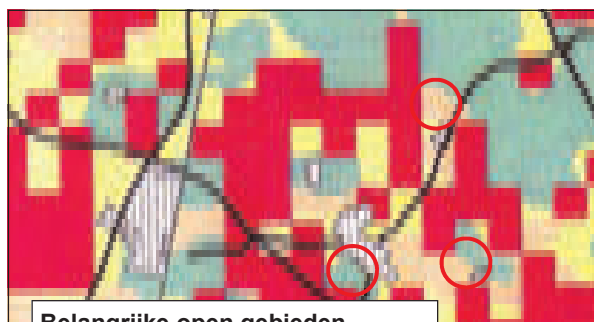
Zonering POP

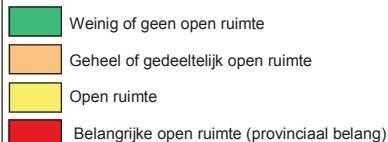
Gaafheid esdorpenlandschap

Waardevolle essen

Belangrijke open gebieden

3.7 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. De essen worden in het POP II met nadruk genoemd. Er wordt een onderscheid gemaakt in 'waardevol' en in de mate van 'gaafheid' van de landschappen waartoe zij behoren. Voor de onderbouwing daarvan wordt verwezen naar de Nota Landschap, maar ook daarin wordt het onderscheid niet toegelicht.
2. Niet alle essen komen overeen met het geschetste 'standaardbeeld'. Zo ontbrak bij sommige essen een eswal. Ruilverkavelingen hebben veel essen ingrijpend veranderd.
3. De gemeente heeft de essen en aanliggende kampongtingingen onder één gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' gebracht. In de landschapontwikkeling is er ook een onderling verband. Kampongtingingen konden zich tot een es ontwikkelen, werden bij een es getrokken en leefden via de veldnamen nog door in de herinnering (Kampakkers). Er zijn ook kampongtingingen opgenomen in de latere veldontginningen en behoren nu tot de 'Jonge veld- en veenontginningen'.
4. De gemeente heeft de essen binnen de gebiedsbestemming door een zwarte lijn langs de omtrekken aangegeven. In de voorschriften komt het onderscheid tussen essen en overige gebieden binnen de gebiedsbestemming niet tot uitdrukking. Bovendien volgt de zwarte lijn niet altijd de in het landschap herkenbare grenzen.
5. De gemeente heeft voor de bestemming 'archeologisch en cultuurhistorische waardevol' en de aanduiding 'essen' binnen de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' een voorschrift opgenomen ter bescherming van de aanwezige waarden (art. 44).
6. De provincie pleit voor beschermende maatregelen voor de essen, *inclusief* de aanliggende zone's die een integraal onderdeel vormen van deze ruimtelijke eenheid. Daarmee doelt ze op de ontoreikende bescherming van de zone's buiten de zwarte lijn rond de historische essen. Maar in sommige gevallen ook op niet ruimtelijk van de essen onderscheiden kampongtingingen.
7. Er zijn discrepanties tussen POP-zonering en de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen'. De LTO maakt daar terecht opmerkingen over. Deze discrepanties zijn deels het gevolg van onduidelijke begrenzingen en ook van het onder deze gebiedsbestemming brengen van kampongtingingen die ruimtelijk meer verwant zijn aan de 'Jonge veld- en veenontginningen'. Voor een ander deel door de ligging van de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' in POP-zone II, welke meer mogelijkheden voor landbouwontwikkeling doet verwachten.

Aanbevelingen:

- Begrens de landschapseenheid en gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' zorgvuldiger naar de 'Jonge veld- en veenontginningen' en de 'Beekdalen I' en 'Beekdalen II'. Besteed vooral aandacht aan de kampongtingingen die opgenomen zijn in de latere jonge veldontginningen en zodoende daaraan meer verwant zijn dan aan de essen.
- Koppel binnen de 'Oude veldontginningen' de aanduiding essen aan in het landschap herkenbare grenzen. Daarmee komt de gemeente voor een groot deel tegemoet aan de door de provincie ingebrachte bezwaren rond de bescherming van de esranden en overgangszones (zie documenten Raad van State).
- Alleen de essen zijn de gebieden waarvoor speciale beschermende maatregelen getroffen worden, als deze archeologisch of cultuurhistorisch waardevol worden geacht. Deze gelden in principe niet voor de kampongtingingen, aangezien deze functioneel of ruimtelijk geen integraal onderdeel uitmaken van de essen. Ga met de provincie hierover een discussie aan.
- Verander de naam van de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' in die van 'Essen en oude veldontginningen'. Dan kan bovengenoemd onderscheid in beschermingsmaatregelen beter gemaakt worden. Nog beter is om ze nader te verdelen in de gebiedsbestemmingen 'Essen' en 'Oude veldontginningen'. Breng de voorschriften voor de 'essen' zoveel mogelijk onder bij de voorschriften van de gebiedsbestemming en niet bij de bestemming 'archeologisch en cultuurhistorisch waardevol'.
- Als niet gekozen wordt voor een nader onderscheid in gebiedsbestemmingen, vertaal dan het onderscheid tussen essen en kampongtingingen in de ontheffingsbevoegdheid. In kampongtingingen die grenzen aan landbouwontwikkelingsgebieden moet deze een bedrijfsontwikkeling mogelijk maken die verder gaat dan die op de essen. Het lost ook een deel van de discrepanties op tussen de POP-zone II, waar meer landbouwontwikkeling mogelijk is, en de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen', waar verweving geldt.
- Zorg voor een pakket landschapsmaatregelen voor bescherming en versterking van de ruimtelijke kwaliteit van de essen, vastgelegd in een actueel Landschapsbeleidsplan. Op grond daarvan kan een wijzigings- of ontheffingsbevoegdheid dan wel een landschapstoets gemotiveerd worden.
- De kampongtingingen moeten ruimtelijk beter onderscheiden worden van de eigenlijke essen, door landschapsmaatregelen vast te leggen in het Landschapsbeleidsplan.

4. Vergroting agrarisch bouwblok

4.1 Landbouwvisie LTO

Al decennia lang wordt schaalvergroting als noodzakelijk aangevoerd om de kostprijs per eenheid product verder te kunnen verlagen en daarmee de concurrentie het hoofd te kunnen bieden. Trendstudies gaan uit van een afname van 30 tot 35% van het aantal bedrijven tot 2020. De productiecapaciteit blijft echter hetzelfde, maar wordt gedeeld door minder bedrijven.

LTO-Noord baseert hierop haar pleidooi voor vergroting van het agrarisch bouwblok. Dat is in de oude bestemmingsplannen binnen de gemeente nog op 1 hectare gesteld (maar met ontheffings- en/of wijzigingsbevoegdheid naar 1,5 hectare). LTO-Noord verwacht dat gezien de trend van de schaalvergroting eerder 2,5 hectare als basis voor het bouwblok genomen zou moeten worden.

En ze gaat daarin verder. Met een nieuw bestemmingsplan vindt een 'ruimtelijke sanering' plaats van agrarische bouwblokken die door bedrijfsbeëindiging hun functie verloren hebben. Dat quotum zou weer toe gedeeld kunnen worden aan bestaande bedrijven.

Vergroting van het bouwblok levert meer manoeuvreerruimte voor materieel op en meer mogelijkheden om bebouwing beter te positioneren. Dat laatste in verband met aanzien en landschappelijke inpassing.

Tenslotte zou een bouwblok als 'vierhoek' aangeduid in het bestemmingsplan voldoende flexibiliteit moeten bieden om de vorm aan te passen aan de behoefte van de ondernemer (Br12, 11). Er blijkt geen systematisch onderzoek naar de behoefte aan bouwblokvergroting en flexibiliteit uitgevoerd te zijn. De LTO baseert zich op praktijkervaringen.

4.2 Schaalvergroting en ontmenging

Processen van schaalvergroting zijn nauw verbonden met processen van ontmenging en specialisatie. In de melkveehouderij zijn bijvoorbeeld de kalveropfok en de pinkenweide-rij vaak al uitbesteed aan collega's die geen 'volwaardig bedrijf' meer uitoefenen. De ruwvoerwinning en bemesting van het land zijn ondenkbaar zonder de steun van loonwerkbedrijven. In de akkerbouw zijn ondernemers nog sterker van deze bedrijven afhankelijk. De achtergrond van het uitbesteden van werk is een efficiënt gebruik van arbeid, machines en ruimte. Die arbeidsverdeling is van alle tijden, maar verschilde vroeger sterk per streek. Nu is er meer uniformiteit in bedrijfsvoering en prijsstelling van diensten. De keuze is aan de ondernemer. In de discussie over megastallen wordt overigens al duidelijk hoe betrekkelijk de begrippen 'grondgebonden landbouw' en 'standaard agrarisch bouwblok' zijn. De grootschalige melkveehouderij kan het zonder weidegang, eigen ruwvoerwinning en mestverwerking stellen, waarmee de locatiekeuze enorm verruimd wordt. Het gaat dan om een 'regionaal grondgebonden' landbouw (Br13).

Zal er in de toekomst een grotere spreiding zijn in aard en omvang van bedrijven? Met gespecialiseerde, binnen netwerken opererende megabedrijven aan de ene kant van het spectrum en verbrede, meer geïntegreerde (niet-ontmengde) bedrijven aan de andere kant? In kleinschalige landschappen zullen megabedrijven niet uit de voeten kunnen, maar worden juist de op verbreding ingestelde bedrijven kansen geboden.

4.3 Beperking ontwikkelingsruimte

In het algemeen zijn de landbouwbedrijven in Midden-Drenthe grondgebonden, relatief groter dan elders in Drenthe en extensiever dan elders in Nederland. De gemeente wil de landbouwbedrijven voldoende ontwikkelingsruimte bieden, maar dan wel afgestemd op de ruimtelijke randvoorwaarden vanuit het karakteristieke landschap. De gemeente stelt vast dat grondgebonden landbouw een belangrijke functie is en zal blijven en legt de prioriteit bij de ontwikkeling van de bestaande agrarische bedrijven.

'Het bestemmingsplan biedt de bestaande bedrijven ruimte voor intensivering, specialisatie, schaalvergroting en verbreding, gericht op de grondgebonden landbouw (akkerbouw, veehouderij, paardenhouderijen, vormen van vollegrondstuinbouw, hout- en fruitteelt). Wel zijn een aantal van deze activiteiten gekoppeld aan een nadere afweging c.q. ontheffings- of wijzigingsprocedure waarbij ruimtelijke voorwaarden gelden' (Br4,18).

De gemeente stelt dat er in de afgelopen jaren door agrarisch ondernemers nauwelijks een beroep is gedaan op de ontheffingsregeling ten behoeve van een groter bouwblok. Blijkbaar was de toen beschikbare oppervlakte voldoende. Deze wordt in het POP II en het Voorontwerp verruimd, zij het niet in de mate die LTO-Noord voorstelt. Daar staan ook signalen tegenover dat de betreffende regelgeving door de agrarisch ondernemers zo complex en tijdrovend gevonden wordt dat velen afzien van een aanvraag (Br14, 22).

4.4 Ruimtelijke aanleiding

Het bestemmingsplan maakt alleen onderscheid tussen vormen van grondgebonden landbouw als er een ruimtelijke aanleiding voor bestaat. Dat doet zij op de eerste plaats door ontwikkelingsmogelijkheden voor grootschalige vormen onder te brengen in de landbouwon ontwikkelingsgebieden, in de gebiedsbestemmingen 'Jonge velden en veenontginningen' en 'Beekdalen II'. In de verweingsgebieden blijft de basisfunctie landbouw, maar is afstemming op andere functies en de natuur- en landschapswaarden van belang, in de gebiedsbestemmingen 'Oude veldontginningen' en 'Beekdalen I'. Ook de bepaling van omvang en vorm van het bouwblok is gekoppeld aan de ruimtelijke- / landschapswaarden.

Groot bedrijf in polderlandschap met ruim bouwblok (Noordbroek Gr.)

Middenbedrijf in de dorpskom van esdorpenlandschap (Drijber Dr.)

In de 'Oude veldontginningsgebieden' wordt de functie landbouw verweven met andere functies, zoals recreatie (minicamping)

Steeds meer algemeen wordende opslag van ronde balen kuilgras. Op het erf, maar steeds vaker ook naast het bouwblok in het land.

Verrommeling op een overigens ruim erf. Grenzen stellen aan de oppervlakte van het bouwblok dwingt de ondernemer tot een meer efficiënte erfinrichting.

De gemeente Midden-Drenthe biedt via haar ontheffings- en wijzigingsbevoegdheid mogelijkheden tot vergroting van het bouwblok naar 1,5 en 2 ha. (ontheffing) in landschappelijk minder kwetsbare gebieden. In POP II laat de formulering zelfs een nog grotere oppervlakte toe.

“Een agrarisch bouwperceel voor een grondgebonden agrarisch bedrijf en een intensieve veehouderij is niet groter dan 1,5 ha. Bij gebleken noodzaak kan een grotere oppervlakte worden aangehouden”(Br2, 81).

In zones waarin blokvergroting naar verwachting geen problemen met de Vogel- en Habitatrichtlijn en Flora en Faunawet oplevert, kan deze bij recht op 1,5 hectare worden gesteld. Met een wijzigingsbevoegdheid kan bij een duurzame bedrijfsontwikkeling 2 hectare worden toegekend. In het algemeen zijn dat de zones I en II uit het POP II. In kwetsbare gebieden blijft het bij recht op 1 hectare en kan bij ontheffing tot 1,5 hectare vergroot worden. Dit zijn de POP II-zones III en IV.

De wettelijke plicht tot het uitvoeren van diverse onderzoeken berust bij de ondernemer (Br4, 14).

Via de POP-zonering en 'gebiedsbestemmingen' kan een koppeling tussen de gebiedskenmerken van landschapseenheden en het agrarisch bouwblok gelegd worden.

In de landschapseenheid Essen is uitbreiding van het agrarisch bouwblok mogelijk met een ontheffing op basis van een landschapstoets.

In de landschapseenheid Beekdalen maakt de gemeente onderscheid tussen Beekdalen I en II.

In Beekdalen I (kwetsbaar) wordt uitgegaan van 1 hectare en in Beekdalen II van 1,5 hectare. In deze gebiedsbestemmingen is vergroting van het bouwblok alleen mogelijk op basis van een ontheffing, tot respectievelijk 1,5 en 2 hectare.

In de landschapseenheid Jonge veld- en veenontginningen gaat het in het algemeen om minder kwetsbare gebieden (zones I en II). Het bouwblok is daar 1,5 hectare met de mogelijk van ontheffing voor een uitbreiding tot 2 hectare.

4.5 Gebiedskenmerken

Als wordt gekeken naar de landschapkenmerken, dan verschillen de landschapseenheden al historisch in het voorkomen van (agrarische) bebouwing en in de ontwikkelingsmogelijkheden.

Bij de landschapseenheid Essen treden de grootste problemen op met betrekking tot het bouwblok en de ontwikkelingsmogelijkheden. Van tientallen bedrijven in de 50er jaren is het aantal bedrijven in een esdorp tot een handvol geslonken. Bedrijfsvergroting is door de toegenomen verdichting met burgerwoningen nauwelijks meer mogelijk. Vroeger zijn wel bedrijven aan uitvalswegen over de es gebouwd of aan de esrand. Nieuwvestiging op de es wordt vanuit de ruimtelijke ordening echter nu tegengegaan. Uitplaatsing naar de aanliggende veldontginningen is dan de enige optie.

Bij de landschapseenheid Beekdalen is er een grote verscheidenheid, die gedeeltelijk recht wordt gedaan met de verdeling in Beekdalen I en II. Het belangrijkste onderscheid is ontstaan door een al dan niet ingrijpende ruilverkaveling, met nieuwbouw van boerderijen inbegrepen. Een voorbeeld waar dit plaatsvond is het beekdalgebied van de Beilerstroom. Het beekdalgebied bij De Broekstreek is daarentegen bijna onveranderd gebleven. 'Beekdalen II' biedt vergelijkbare mogelijkheden voor landbouwontwikkeling, op de zogenoemde watertoets na. Een nieuwvestiging of bouwblokvergroting mag geen schade opleveren voor de waterhuishouding of waterwinning.

De gemeente heeft de Jonge veldontginningen en de Veenontginningen in één gebiedsbestemming ondergebracht. Door het verschil in wijze van ontginning treffen we in de veldontginningen vrijwel geen dorpskernen aan. Daar treden minder problemen met burgerwoningen op die de bedrijfsontwikkeling hinderen. In de Veenontginningen kennen de sterk verdichte bebouwingslinten die problemen wel, maar is een bedrijfsverplaatsing 'naar achteren' goed mogelijk. In de 'Jonge veld- en veenontginningen' is inplaatsing van bedrijven uit andere gebieden toegestaan.

Landschapseenheid	Agrarische bedrijvigheid	Bedrijfsontwikkeling	Bouwblok	Vergroting agrarisch bouwblok
Oude veldontginningen (Essen o.a.)	De boerderijen staan geconcentreerd in de dorpskom. De essen zelf zijn niet bebouwd. De bedrijfsvoering is verschoven van gemengd naar zuivere melkveehouderij of akkerbouw. Agrarisch werkdorp wordt woondorp.	Door ruilverkaveling(en) en bedrijfsbeëindiging zijn veel boerderijen in het dorp omgevormd tot woonboerderijen. De milieuwetgeving maakt dat er nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden zijn voor bedrijven in de dorpskom.	1 ha.	Beperkt mogelijk door de verdichting binnen dorpskom en de 'rode contour'. Uitplaatsing als remedie, naar buiten de essen.
Beekdalen I	Van oorsprong kennen de beekdalen geen boerderijen. Beekdalen I zijn minder ingrijpend heringericht door ruilverkaveling en beeknormalisatie, hebben meer landschapswaarden. In gebruik als grasland bij agrarische bedrijven en particuliere natuurbescherming.	Meestal planologisch beschermd door aanwijzing als EHS, Vogel- en Habitatrichtlijn enz. Agrarische bedrijvigheid binnen beheersgebied (agrarisch ondernemers) of agrarisch beheer binnen reservaten (particuliere natuurbeschermers).	1 ha.	Geen. Inplaatsing van bedrijven is niet toegestaan.
Beekdalen II	Aan de randen en soms daarbinnen enigszins bebouwd met boerderijen. Heringericht door ruilverkaveling met inplaatsing en nieuwbouw van bedrijven. Naast veehouderij ook op beperkte schaal akkerbouw (mais).	De ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw zijn goed. De ontstane openheid is vergelijkbaar met die van de essen of jonge veldontginningen. Geen dorpskernen, verspreide burgerwoningen.	1,5 ha.	Ruim mogelijk. Inplaatsing van bedrijven beperkt toegestaan (watertoets)
Jonge veld- en veenontginningen	Betrekkelijk jonge landschappen. De boerderijen staan verspreid langs de wegen (veldontginning) of in lintbebouwing langs de ontginningsassen (veenontginning). Grootchaliger veehouderij, akkerbouw en plaatselijk tuinbouw en boomteelt.	Goede ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw, behalve in de lintbebouwing door de milieuwetgeving. Verspreide burgerwoningen buiten de dorpslinten.	1,5 ha.	Beperkt mogelijk door verdichting binnen dorpslint. Uitplaatsing uit het lint 'naar achteren' in hetzelfde gebied. Inplaatsing toegestaan.

4.6 Bouwkavel op maat

In de provincies Groningen en Limburg is al een aantal jaren ervaring opgedaan met een maatwerkbenadering.

Het Provinciaal Omgevingsplan Limburg werd in 2001 vastgesteld. Daarbij is de regeling Bouwkavel op Maat geïntroduceerd, in 2003 voorzien van een Plus (BOM+). Bij aanvragen voor een vergunning tot bijzondere bouw, uitbreiding of een bedrijfsverplaatsing buiten het bouwblok wordt niet alleen getoetst aan de landschapswaarden maar de ondernemer ook gevraagd om een tegenprestatie tot herstel of verhoging van de landschapswaarden (Br15).

De BOM+ regeling wordt in de bestemmingsplanvoorschriften van gemeenten opgenomen (artikel 15 WRO). Ook in de wijzigingsbevoegdheid (artikel 11 WRO) kan een relatie gelegd worden tussen de gewenste uitbreiding van de bouwkavel (vastgelegd in een bedrijfsontwikkelingsplan) en de nadelige effecten op de landschapswaarden. De uitwerking van de BOM+ wordt in de voorkomende gevallen privaatrechtelijk vastgelegd in een contract tussen de gemeente en de ondernemer (bijlage 3). In overleg kan laatstgenoemde het verplichte basispakket aanvullen met extra maatregelen.

De provincie Groningen bouwt op hetzelfde concept voort met haar Nota Agrarische bouwblokken en landschap (regio Noord). Zij concentreert zich op de problemen die bedrijven ondervinden die hun ontwikkeling zoeken in een proces van schaalvergroting (niet verbreding). De landschappelijke- of gebiedskenmerken zijn in het Provinciaal Omgevingsplan Groningen (2006) vastgelegd in een verdeling in groene, gele en witte gebieden. In de witte, meest kwetsbare gebieden geldt een beslist *Nee* voor uitbreidingen. Het bouwblok is hier maximaal 1 hectare. In de gele gebieden geldt een *Nee, tenzij* en een zware bewijslast om tot 1,5 hectare te mogen doorgroeien. De provincie wordt in die gevallen er bij betrokken voor een maatwerkbenadering (vgl. BOM+ Limburg). In de groene gebieden tenslotte geldt een *Ja, mits* en een agrarisch bouwblok bij recht van 1,5 hectare. Bij uitbreiding erboven wordt opnieuw de provincie betrokken (Br16).

Ook deze nota bevat enkele bruikbare bijlagen, zoals voorbeeld bestemmingsplanvoorschriften waarin de regeling is opgenomen en een voorbeeld van een privaatrechtelijke overeenkomst.

4.7 Gemeentelijke landschapstoets

De provincie Drenthe kent geen maatwerkregeling waarnaar de gemeente in haar bestemmingsplanvoorschriften kan verwijzen. Maar de gemeente kan haar eigen verantwoordelijkheid nemen, door voorwaarden aan de vergunningsverlening te stellen (toepassing eigen regeling bij ontheffing / wijziging) en die te noemen in de voorschriften. Dit is de invulling van de door de provincie verlangde bescherming van landschappelijke waarden. Het gaat ook verder dan de nu vermelde paragraaf over het afstemmen van de vormgeving van de bouwkavel op de landschapskenmerken. Een maatwerkregeling zou deel moeten uitmaken van het Landschapsbeleidsplan of de Welstandsnota.

In principe kunnen de voorbeelden van bestemmingsplanvoorschriften en privaatrechtelijke overeenkomsten uit de nota van Groningen eenvoudig overgenomen worden, door de indeling in groene, gele en witte gebieden te vervangen door de vier gebiedsbestemmingen.

Voor de gebiedsbestemmingen 'Beekdalen II' en 'Jonge veld- en veenontginningen' wordt het dan een *Ja, mits*, aangezien dit de landbouwontwikkelingsgebieden zijn.

Voor de gebiedsbestemmingen 'Oude veldontginningen (Essen)' en 'Beekdalen I' geldt dan een *Nee, tenzij*. De toets betreft dan enerzijds de bedrijfseconomische noodzaak en anderzijds de effecten op de natuurlijke- en landschapswaarden. In de gebiedsbestemming 'Bos- en natuurgebied' worden geen agrarische bouwblokken aangegeven.

4.8 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. LTO-Noord pleit voor een vergroting van het agrarisch bouwblok die veel verder gaat dan de provincie en de gemeente willen toestaan. De praktijkervaringen van LTO-Noord en de gemeente op basis waarvan de behoefte wordt ingeschat lopen uiteen.
2. De gemeente verruimt in de landbouwonwikkelingsgebieden de mogelijkheden voor bouwblokvergroting bij recht van 1 ha. naar 1,5 ha. en met ontheffing zelfs naar 2 ha. of meer. Gezien de landbouwkundige structuur lijkt dit voldoende.
3. De gemeente verruimt in de verwevingsgebieden de mogelijkheden voor bouwblokvergroting niet. Daar blijft het bij recht op 1 ha. met een ontheffing (landschapstoets) naar 1,5 ha.
4. In de 'Oude veldontginningen' staan de boerderijen meestal in de dorpskom van esdorpen. Daar doen zich de grootste problemen voor rond bedrijfsontwikkeling en vergroting van het bouwblok. Uitplaatsing is dan vaak de enige remedie, maar dan naar andere gebieden.
5. In de 'Jonge veld- en veenontginningen' onder vinden de bedrijven in de lintbebouwing van de veenontginningsdorpen vergelijkbare problemen. Daar is uitplaatsing binnen het gebied mogelijk.
6. Er zijn goede ervaringen opgedaan met de regeling Bouwkavel op Maat (BOM) in Limburg en daarna in Groningen. Het is voor alle betrokken partijen een goed alternatief voor tijdrovende en frustrerende procedures.

Aanbevelingen:

- Blijf bij de huidige voorschriften met betrekking tot de maximumoppervlakte voor een agrarisch bouwblok bij recht en de ontheffings- en wijzigingsbevoegdheid. Maar volg de trends bij de verschillende vormen van grondgebonden landbouw binnen de gemeente.
- Onderzoek de mogelijkheden om bedrijven in 'Oude veldontginningen' desgewenst een groter bouwblok te bieden, danwel uit te plaatsen binnen dezelfde gebiedsbestemming/landschapseenheid. De kampongontginningen langs de essen komen hiervoor in aanmerking.
- Dring bij de provincie aan op een maatwerkregeling, vergelijkbaar met de regeling 'Bouwkavel op Maat' in Groningen en Limburg. Ontwerp desnoods een eigen regeling en verklaar deze bindend in de voorschriften. Veranker deze verder in het Landschapsbeleidsplan of de Welstandsnota.

Wonen in het buitengebied komt voor in alle soorten en maten. Verbouwde oude en nieuwe woonboerderijen, appartementencomplexen, vrijstaande nieuw gebouwde woningen. Toch worden er grenzen gesteld aan de oppervlakte nieuw te bouwen / te verbouwen burgerwoningen in het buitengebied. Vanuit de woonplek ontwikkelen mensen hobbymatige- of bedrijfsmatige activiteiten. Er is een groeiende behoefte vanuit het MKB aan kleinschalige zelfstandige bedrijfsruimte aan huis, die kan worden geboden in het buitengebied in vrijkomende boerderijen maar ook in (aangepaste) burgerwoningen.

5. Vergroting oppervlakte burgerwoningen

5.1 Nieuwe burgerwoningen

De gemeente wil, evenals de provincie, geen nieuwe burgerwoningen in het buitengebied. Tegelijkertijd zijn er wel mogelijkheden voor meer eenvoudige bewoning binnen de bestemming Woon-doeleinden, voor herbestemming van vrijkomende agrarische bedrijven naar een woonfunctie en voor het bouwen van bedrijfswoningen bij agrarische bedrijven. Nieuwe burgerwoningen kunnen vervolgens nog gebouwd worden in het kader van de provinciale Ruimte-voor-ruimteregeling. Bij een sloop van 1000 m³ aan in onbruik geraakte, storende bedrijfsgebouwen krijgt de eigenaar een bouwtitel voor een burgerwoning. Binnen dit scala aan mogelijkheden van (ver)bouw van woningen spitst de discussie zich toe op de maximale oppervlakte die een nieuwe burgerwoning mag beslaan. De provincie acht 250 m² voldoende voor de woonfunctie, inclusief de bijgebouwen voor de uitoefening van nevenfuncties. De gemeente staat op het standpunt van 250 m² voor het hoofdgebouw en daarnaast 100 m² aan bijgebouwen. Via een ontheffing is maximaal 150 m² aan bijgebouwen toegestaan.

In de discussie speelde de notitie Stofkamp POP II een rol. Daarin wordt gesteld dat de gemeente bevoegd is de aspecten als verschijningsvorm en oppervlaktemaat te regelen. Het aspect van de landschapsidentiteit, gebaseerd op ecologische, historische- of ruimtelijke waarden (zoals openheid) is het domein van de provincie. De provincie motiveert haar oppervlaktemaat vanuit haar vrees voor een verdere 'verstening' van het buitengebied en daarmee verbonden verlies aan landschapskwaliteiten (Br17, 5).

Onlangs heeft de provincie voor bestaande woningen het volgende aangegeven. "Daarboven hebben de gemeenten tot een maximum van in totaal 500 m² de ruimte om te kunnen beslissen op verzoeken tot vernieuwing of herschikking van de aanwezige bebouwing op het perceel, mits de bestaande oppervlakte aan opstallen niet toeneemt en de ruimtelijke samenhang op het perceel bij herschikking verbetert" (Br18, 13).

5.2 Verstening van het buitengebied

In het onderzoek van WUR/Alterra naar processen van verstening en verglazing in vijf regio's (2007) komt naar voren dat vooral niet-agrarische bedrijvigheid en sloop/nieuwbouw op agrarische bedrijven bijdragen aan de verstening. Het aandeel van nieuwe woningen is in twee van de vijf regio's zeer gering, in andere regio's ook toe te schrijven aan de bouw van woningen bij nieuw gevestigde landbouwbedrijven (bedrijfswoningen). De bouw van complexen recreatiewoningen draagt ook bij aan de verstening (een derde), maar dan wel plaatselijk. De enige samenhang met landschapskenmerken wordt gevonden in een sterk toegenomen verstening in een regio met karakteristieke lintbebouwing, als gevolg van een

proces van verdichting door woningniewbouw. In rondetafelgesprekken werd aangegeven dat verstening vooral gekoppeld is aan ontwikkelingen in de landbouw, zoals schaalvergroting en verbreding in nevenactiviteiten, en aan herbestemming van vrijkomende agrarische bedrijven voor niet-agrarische bedrijvigheid of wonen. Nieuwe burgerwoningen worden al door het restrictief ruimtelijk beleid niet of weinig gebouwd (Br19).

5.3 Ruimtevragende hobby's en bedrijvigheid

Als de uitkomsten van het Alterra-onderzoek al doorslaggevend zijn, ze geven geen volledig inzicht in de effecten van het restrictief ruimtelijk ordeningsbeleid. De laatste jaren worden steeds meer gegevens bekend over de groeiende nieuwe bedrijvigheid in het MKB, dat zijn weg zoekt naar het buitengebied. Het gaat om bedrijvigheid die op de bedrijventerreinen bij steden en grotere kernen niet terecht kunnen en in woonwijken niet de beschikbare ruimte vinden. Zelfs in de kleine platte-landskernen is de aard van de bedrijvigheid wel verenigbaar met de woonfunctie, maar is er door de geleidelijke verdichting (verstening) geen ruimte voor het oprichten van bedrijfsgebouwen. Een andere tendens is dat nieuwe bedrijvigheid steeds vaker wordt ontwikkeld vanuit de woonplek, ondersteund door de mogelijkheden van internet en flexibele arbeidstijndeling. Tenslotte is er de algemene woonkwaliteit van 'vrij en landelijk' wonen, op een kavel met mogelijkheden voor ruimtevragende hobby's. Hobby's die zich regelmatig ontwikkelen tot bedrijfsmatige nevenactiviteiten. De gemeente stelt terecht dat de woonfunctie bijdraagt aan de leefbaarheid van het platteland, maar het is meer nog de woonfunctie gecombineerd met hobby- of bedrijfsmatige activiteiten. Het gemeentelijk standpunt om een ruime oppervlakte voor burgerwoningen van maximaal 350 m² toe te staan sluit daarop aan.

5.4 Reductieregeling

De gemeente wil in navolging van de gemeente De Wolden een reductieregeling opnemen voor eenmalige vervangende bouw en/of verbouw van aan- en uitbouwen en bijgebouwen binnen de woonbestemming. Dit zou passen bij het provinciale streven dat landschappelijk storende bebouwing verdwijnt. Bij een oppervlakte tussen de 200 en 500 m² mag vervangen worden tot 50% van de oppervlakte boven de 200 m². Bij een oppervlakte meer dan 500 m² tot 20% van het oppervlak boven de 500 m² (Br4, 27). In deze vorm stuurt de regeling echter puur op volume. Er is geen directe relatie te leggen tussen bebouwingsvolume en landschapskwaliteit.

5.5 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. Zowel de gemeente als de provincie zijn tegen nieuwbouw van burgerwoningen in het buitengebied. Bij her- en verbouw is een zekere uitbreiding van de oppervlakte mogelijk, tot een maximum.
2. De gemeente biedt een grotere maximale oppervlakte voor nieuwe burgerwoningen dan de provincie, door het gemaakte onderscheid in hoofd- en bijgebouwen.
3. De provincie houdt bij de invoering van de nieuwe WRO vast aan de maximum oppervlakte van 250 m² aan hoofd- en bijgebouwen voor nieuwe burgerwoningen. Echter de maximum oppervlakte van 500 m² in de regeling van 'vernieuwing en herschikking aanwezige bebouwing' geeft in een deel van de aanvragen manoeuvreerruimte.
4. De bouw van nieuwe burgerwoningen draagt in het algemeen nauwelijks bij aan de gevreesde 'verstening' van het landelijk gebied. Dat komt vooral door het restrictief nieuwbouwbeleid. Het stellen van een maximum aan de oppervlakte van nieuwe burgerwoningen is niet gerechtvaardigd als bestaande woningen tot een maximum van 500 m² aan hoofd- en bijgebouwen kunnen worden 'vernieuwd en herschikt', zonder toepassing van de reductieregeling.
5. Veel doeltreffender bij het tegengaan van verstening is het goed begeleiden van de ontwikkelingen in de landbouw (agrarische bouwkaai) en in de herbestemming van vrijkomende agrarische bebouwing voor niet-agrarische bedrijvigheid en wonen.
6. Er is een groeiende behoefte aan ruimte voor hobby- en bedrijfsmatige activiteiten die worden ontwikkeld vanuit de woonplek. De kwaliteit van vrij en landelijk wonen kan worden gekoppeld aan een groeiende betekenis van het MKB.

Aanbevelingen:

- Hanteer een ruime oppervlaktemaat voor nieuwe burgerwoningen om de woonkwaliteit 'vrij en landelijk wonen' in het buitengebied te behouden.
- Hanteer een bovengrens van 500 m² aan hoofd- en bijgebouwen voor zowel nieuwe burgerwoningen als 'vernieuwing en herschikking' van bestaande burgerwoningen. De oppervlakte aan hoofdgebouwen zou daarbinnen maximaal twee keer de oppervlakte aan bijgebouwen mogen bedragen (verhouding 2:1).
- Motiveer de ruimere oppervlaktemaat ook vanuit de betekenis van het buitengebied als broedplaats voor het MKB en daarmee voor de vitaliteit van het platteland. Een dergelijke redenering wordt al door veel gemeenten gevolgd.
- Neem geen reductieregeling op, maar formuleer goede criteria voor de toetsing van bouw aanvragen in de gemeentelijke Welstandsnota.

6. Nieuwe maneges

6.1 Belang paardensector

In de LNV-nota Visie Paard & Landschap (2006) wordt vastgesteld dat de sector paardenhouderij een stormachtige ontwikkeling heeft doorgemaakt. Het segment van sportieve- en recreatieve paardenhouderij wordt geïllustreerd met het aantal van 800.00 ruiters, waarvan de helft actief. En 80% van de actieve ruiters maakt buitenritten. Het aanbod aan faciliteiten blijft achter bij de vraag, zoals in de toegankelijkheid van het landelijk gebied (Br21).

Absoluut gezien is het aantal paardensporters laag ten opzichte van het zuiden en westen van Nederland, maar relatief is hier ook sprake van een belangrijke sector (Br21, 12). Marketingsorganisatie Da's nou Drenthe spreekt zelfs van de paardenprovincie van Nederland.

De provincie Drenthe vindt het noodzakelijk om goede faciliteiten te bieden om in de groeiende behoefte vanuit de paardensport te voorzien. De bouw van grote rijhallen wordt echter gezien als een ongewenste vorm van 'verstening' van het buitengebied. Daarom moeten de recreatief ingerichte maneges en paardenhouderijen gevestigd worden nabij kernen, mits inpasbaar, of anders in vrijkomende agrarische bedrijven (Br2, 178).

6.2 Zelfstandige activiteit

In haar Nota van uitgangspunten omschrijft de gemeente paardenhouderijen en maneges als vormen van zelfstandige economische activiteiten die passen in het landelijk gebied. Paardenhouderijen (stalhouders, fokbedrijven) zijn agrarisch aanverwante bedrijven, maneges dienen vooral een recreatief doel. Nieuwe paardenhouderijen en maneges worden alleen toegestaan in vrijkomende agrarische gebouwen, met een ontheffings- of wijzigingsbevoegdheid gekoppeld aan ruimtelijke voorwaarden (Br4, 24).

Er wordt dus onderscheid gemaakt tussen het productiedoel en het recreatiedoel van de zelfstandige activiteit. Daarnaast zijn er bouwvoorschriften en gebruiksbepalingen die het recreatief houden van paarden binnen de agrarische functie of binnen de woonfunctie moeten reguleren. Er is nog geen eensluidend onderscheid geformuleerd.

6.3 Goede begripsomschrijving

De VNG en Sectorraad Paarden, het ministerie van LNV en verschillende onderzoeksinstituten (Alterra) hanteren hun eigen begrippen. Het rapport 'Inventarisatie en analyse Paardenbeleid Gelderse Vallei / Utrecht Oost' van het Programmbureau Vallei / SVGV (2008) zet de ervaringen met bestemming en regeling van de paardenhouderij op een rijtje. De eerste aanbeveling aan gemeenten is een goede begripsomschrijving te hanteren, op basis van onderscheid in bedrijfsmatigheid versus hobbymatig, een productie- of gebruiksdoel en in schaal. Vervolgens geeft men

weer hoe verschillende gemeenten op basis van de begrippen tot bestemmingbepalingen komen. De volgende aanbeveling betreft de ruimtelijke zonering, waarbij de relatie van de paardenhouderij tot het landschap bepalend is voor de ontwikkelingsmogelijkheden. Het onderscheid tussen productiegerichte bedrijven en recreatief gerichte bedrijven (maneges) ligt daarbij in de intensiteit van het verkeer en het gebruik van de directe omgeving (Br21, 21).

De provincie Drenthe heeft haar beleid niet gebaseerd op een goede begripsomschrijving. De gemeente slaagt er wel in. Fokbedrijven worden gezien als grondgebonden agrarische bedrijven. Bedrijven waar het trainen, verhandelen en stallen van paarden van derden voorop staat worden gezien als agrarisch aanverwante bedrijven. Maneges en paardenrecreatieverblijven zijn toeristisch-recreatieve bedrijven. Zowel provincie als gemeente hebben geen daaraan gekoppelde functionele of landschappelijk zonering. Alleen de ruimtelijke koppeling van nieuwe maneges aan grote of kleinere kernen (Br6, 139).

De VNG en Sectorraad Paarden geven overigens wel richtlijnen voor de omvang van het bouwblok en bouwschriften die optimaal zijn voor het uitoefenen van de verschillende vormen van paardenhouderij, maar die op onderdelen afwijken van die welke de gemeente stelt voor agrarische bedrijven, niet-agrarische bedrijven en woningen.

6.4 Fokbedrijf en stalhouderij

Het houden van paarden met fok-, handels- of africhtingsdoeleinden is in wezen een agrarische bedrijvigheid die beschouwd kan worden als een vorm van extensieve graasdierhouderij. In de regel heeft zo'n bedrijf gronden voor een weidegang, geen eigen ruwvoerwinning en een kleine binnenbak. In een stalhouderij worden paarden van derden getraind, gestald en verzorgd tegen een vergoeding. Ook hier is vaak weidegang aanwezig, maar ontbreekt de eigen ruwvoerwinning. Er is eigenlijk geen verschil met aannemen een verzorgen van (jong)vee door agrarische bedrijven, ook al zijn de dieren meestal eigendom van niet-agrariërs. Veel stalhouderijen bieden nog de mogelijkheid aan eigenaars voor paardrijden in een overdekte rijhal of in een buitenbak. Hoewel er geen instructie plaatsvindt is er dan sprake van een recreatief nevendoeel.

Een bijzondere categorie is het agrarisch bedrijf dat als neventak een fokbedrijf, stalhouderij of manege heeft ontwikkeld. Dat kan zelfs op een schaal, die vergelijkbaar is met hiervoor genoemde zelfstandige activiteiten. Steeds zal aan de hand van het bedrijfsplan moeten worden bepaald of er sprake is van een volwaardig agrarisch bedrijf dat de hoofdkomsten oplevert.

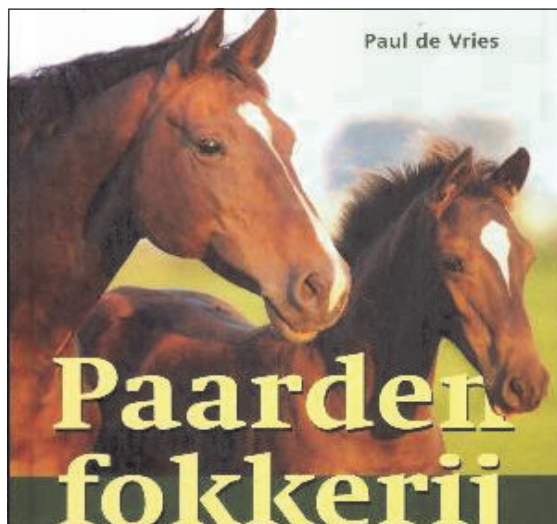
De fokbedrijven en stalhouderij dienen alle bouwwerken en voorzieningen te realiseren binnen de (agrarische) bouwkegel. Dat geldt ook voor de ontwikkeling als neventak. Zij zijn verder onderworpen aan dezelfde ruimtelijke voorwaarden die het bestemmingsplan aangeeft voor andere agrarische (aanverwante) bedrijven.

Een belangrijk onderscheid in de paardenhouderijen is het productiedoel van een fokkerij of stalhouderij en het recreatieve doel van maneges. Een fokkerij is te beschouwen als een agrarisch bedrijf, de manege als een recreatief bedrijf. Voor hen gelden verschillende vestigingsvoorwaarden.

De paardensector is van grote economische betekenis voor het platteland. Maneges zijn gediend met een uitgebreid en verkeersveilig netwerk van paden en wegen, ondersteund door pleisterplaatsen. Daaraan kan goed voldaan worden in het verkeersarme, rustige en aantrekkelijke buiten met kleine kernen.

6.5 Manege

Het houden van paarden voor een recreatief doel kent voor een belangrijk deel agrarische kenmerken, zoals de weidegang en het stallen van dieren die eigendom zijn van derden. Maneges zijn ingericht op het kunnen paardrijden, een gebruiksdoel, niet op het fokken of verzorgen ervan.

Een manege kan eigen dieren houden of die van anderen, binnen- maar ook buitenritten faciliteren, rijlessen, groepsaccommodaties en concours aanbieden. Het is vaak een veelzijdig aanbod dat deels onder de noemer Dagrecreatie en deels onder Sportvoorziening valt. De provincie Drenthe beschouwt ze als toeristisch-recreatieve bedrijven. De gemeente beschrijft ze als een met name genoemde categorie onder Overige bestemmingen, dat ruimte biedt aan het veelzijdige recreatieve aanbod (Br6, 132).

6.6 Hobby

Tegenover de zelfstandige activiteit staat het houden van paarden als hobby. In de discussie over de 'verpaarding' (vgl. 'verstening') van het buitengebied wordt 90% van de paardenhouderij toegerekend aan de hobbymatige activiteit. De grens wordt algemeen gelegd bij 5 dieren. Bij een hoger aantal wordt in jurisprudentie uitgegaan van een bedrijfsmatige- of zelfstandige activiteit en gelden er andere regels (strijdigheid met bestemming). Hoewel deze paardenhouderij afzonderlijk kleinschalig van opzet is zorgen vele eigenaren samen voor een verschijningsvorm die als 'verrommeling' wordt gezien, een verlies aan landschapskwaliteit. De hobby wordt uitgeoefend vanuit een perceel en pand met een woonfunctie, maar ook vaak vanuit een perceel met een agrarische functie. In het laatste geval kan de hobby goed geïntegreerd worden met de bedrijfsactiviteiten. Problemen doen zich meer vooral voor bij de woonfunctie, door het inrichten van stalruimte en rijbakken buiten het perceel, het gebruik van lintafzettingen en planken hekwerken en het aanbrengen van verlichting. Landschapsbeheer Nederland stelt in haar rapportage '(P)aardig landschap' uit 2006 dat met een beter handavingsbeleid van de gemeente gecombineerd met een goede voorlichting over de landschappelijke inpassing de ontwikkeling van 'verrommeling' kan worden tegengegaan. Ze heeft inmiddels een brochurereeks uitgebracht rond het thema (Br22).

De gemeente Midden-Drenthe heeft in haar bestemming Woondoeleinden duidelijke voorschriften opgenomen voor het inrichten van stalruimte en rijbakken (Br6, artikel 10.4.1). Er is (nog) geen stimuleringsbeleid voor de landschappelijke inpassing buiten het Landschapsbeleidsplan en de Welstandsnota, zoals het Ministerie LNV in haar 'Visie Paard & Landschap' aanbeveelt.

6.7 Nieuwe maneges

In haar Nota van beantwoording van het Extern overleg over de eerder opgestelde Nota van Uitgangspunten komt de gemeente de provincie tegemoet door nieuwe maneges alleen toe te staan in of bij de grotere kernen Beilen, Smilde, Boven-smilde en Westerbork. De bestaande maneges zullen als zodanig worden bestemd. Later neemt de gemeente het standpunt in dat ook bij kleinere kernen nieuwe maneges gevestigd kunnen worden en neemt daarmee afstand van het POP II. Nieuwe maneges kunnen in ieder geval gevestigd worden in vrijkomende boerderijen. De ligging in de betreffende gebiedsbestemming bepaalt verder de grootte van de (agrarische) bouwkaavel en daarmee de mogelijkheden voor het inrichten van de voorzieningen. Aangezien het ruimtebeslag van een manege relatief groot is (VNG: gewenst 2 tot 2,5 ha) zal dit grenzen stellen aan de aard en schaal van het bedrijf, ook bij een ontheffing. In dat laatste geval vindt immers een landschappelijke toets plaats. Nieuwe grote maneges krijgen daarom de meeste ontwikkelingsmogelijkheden in de landbouwontwikkelingsgebieden van de POP zone's I en II.

6.8 Maneges en toegankelijkheid

Nieuwe kleine maneges moeten desalniettemin ook een kans krijgen, en ook in het buitengebied. Door hun kleine omvang zullen ze eenvoudiger landschappelijk ingepast kunnen worden en zal er minder verkeer zijn. Een manege blijft daarmee ook bereikbaar als neventak voor agrarische bedrijven die zich willen verbreden.

Er is nog een belangrijke vestigingsfactor waaraan bij een ligging bij grotere kernen moeilijk voldaan kan worden. Maneges willen de mogelijkheid van buitenritten aanbieden over een netwerk van ruitpaden. Dat is eenvoudiger aan te bieden in het buitengebied dan nabij kernen, waar het netwerk doorkruist wordt door dorpsontsluitingswegen. De beperkte toegankelijkheid en verkeersonveilige situaties zijn belangrijke problemen die ook volgens LNV moeten en kunnen worden opgelost. Cultuurlandschappen bieden daarvoor goede mogelijkheden. De sector dient zich echter daarin meer verantwoordelijk en coöperatief op te stellen. Met agrarisch ondernemers en particuliere natuurbeschermers kan zo een goed en veilig ruiternetwerk ontwikkeld worden. Mogelijkheden die zich nabij de grotere kernen veel minder voordoen. Op dit terrein toont de Vereniging Paard en Toerisme Drenthe van hippische ondernemers initiatieven met de ontwikkeling van routes (Men- en ruiterroutegids), pleisterplaatsen, arrangementen en evenementen.

6.9 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. De ontwikkelingen in de sector paardenhouderij verlopen stormachtig en kennen een aantal negatieve gevolgen voor de landschappelijke kwaliteit. Gemeenten moeten hierop inspringen met eigen beleid.
2. Er is een groeiende behoefte aan faciliteiten voor de beoefening van paardensport. Dat betreft vooral een betere toegankelijkheid en veiligheid in de ontwikkeling van routenetwerken.
3. Diverse organisaties uit de sector, overheden en landschapsorganisaties zijn inmiddels actief bezig met de aanbevelingen uit de Visie Paard & Landschap van het Ministerie LNV.
4. Drenthe is een belangrijke paardenprovincie. Het POP II spreekt zich uit voor vestiging van nieuwe maneges uitsluitend bij de (vier) kernen. De gemeente wil dit ook mogelijk maken bij de overige kernen.
5. De opstelling van de gemeente sluit meer aan bij de aanbevelingen van het Ministerie van LNV en bij de recente initiatieven van hippische ondernemers in Drenthe. De gemeente heeft echter nog geen beleid uitgewerkt op dit onderwerp.

Aanbevelingen:

- De gemeente moet haar begripsomschrijving van de verschillende vormen van paardenhouderij aanscherpen. De zelfstandige activiteiten die overeenkomen met het agrarisch- of aanverwant agrarisch bedrijf. De manege als een toeristisch-recreatief bedrijf dat door zijn verkeerseffecten en veelzijdige activiteiten een zorgvuldige ruimtelijke inpassing vraagt.
- Zorg op korte termijn voor beleid voor de sector paardenhouderijen, waarin de ontwikkelingen langs goede banen wordt geleid. De vestigings- en ontwikkelingsvoorwaarden, de ontwikkeling van routenetwerken, de landschappelijke inpassing van voorzieningen enz. kunnen hierin uitgewerkt worden.
- Biedt in principe vestigings- en ontwikkelingsmogelijkheden voor bestaande- én nieuwe maneges, maar betrek daarin vooral de vestigingsvoorwaarden als voldoende routenetwerken en parkeervoorziening, en een goede verkeersafwikkeling. Koppel dit aan de vergunning.
- De vestiging van maneges moet afhankelijk gesteld worden van de functionele- en ruimtelijke zonering en een goede landschappelijke inpassing. In de landbouwontwikkelingsgebieden kunnen nieuwe grote maneges een plek krijgen met een bouwkaal van 1,5 tot 2 ha. In meer kwetsbare gebieden waar 'verweving' voorop staat kunnen kleinere maneges op bestaande agrarische bedrijven (neventak) en in vrijkomende boerderijen goed ontwikkeld worden.

7. Mestopslag buiten bouwblok

7.1 Agrarische bedrijfsbebouwing

In het algemeen volgt de gemeente in haar Voorontwerp het uitgangspunt dat alle agrarische bouwwerken en voorzieningen op het agrarisch bouwblok moeten worden ingericht. Als het gaat om tijdelijke opslag van landbouwproducten (maximum 6 mnd.) wordt de mogelijkheid van ontheffing geboden. In het Bestemmingsplan Buitengebied van de voormalige gemeente Smilde (1996) is voor mestopslag een uitzondering gemaakt, gezien de problematiek van de milieuhinder die optreedt bij bedrijven in de lintbebouwing met burgerwoningen. Op basis van onderzoek zijn voorkeursgebieden aangegeven waarin de vestiging van voorzieningen voor mestopslag mogelijk zijn. Deze regeling is overgenomen in het huidige Voorontwerp Bestemmingsplan Buitengebied.

Particuliere insprekers en LTO-Noord hebben gepleit voor een algemene ontheffingsregeling voor mestopslag, spoelbassins, kuilvoer en overige producten buiten het agrarisch blok. De regeling in het Bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente De Wolden wordt als voorbeeld genoemd. De gemeente Midden-Drenthe stelde daarop voor om een ontheffing op te nemen voor de inrichting van deze voorzieningen op percelen direct grenzend aan de bouwkaavel. En een ontheffing voor in het bijzonder mestopslag op veldkavels in de gebiedsbestemming 'Jonge veld- en veenontginningen'. Er wordt gedacht aan een aparte aanduiding 'mo: mestopslag toegestaan'. Alleen de aangeduide 'open gebieden' worden daarvan uitgesloten.

7.2 Hellend vlak

Met een ontheffingsregeling voor het (tijdelijk) inrichten van voorzieningen buiten het agrarisch bouwblok ontstaat er meer ontwikkelingsruimte voor agrarische bedrijven dan vanuit de ruimtelijke ordening wenselijk is. Het komt al voor dat een aantal bedrijven door uitbesteding van bedrijfsonderdelen en huur van bedrijfsruimte bij anderen feitelijk al een groter ruimtebeslag kennen dan het beschikbare agrarische bouwblok. Het 'tijdelijk karakter' van de inrichting van voorzieningen is ook geen afdoend criterium. Met zes maanden op een jaar voor bijvoorbeeld kuilvoer kan met evenveel recht gesproken worden van een permanente voorziening die tijdelijk onderbenut wordt. Er zijn ook ontwikkelingen gaande in verhandeling en tijdelijke opslag van verpakt ruwvoer, waarbij een agrarisch bedrijf een ontheffing aanvraagt om meer opslagcapaciteit te realiseren. Primaire productie of een handelsactiviteit als neventak?

Tegelijkertijd is er ook wat voor te zeggen om de bouwwerken en voorzieningen die onevenredig veel milieuhinder opleveren uit het agrarisch bouwblok te halen en elders te vestigen. Dat geldt voor mestopslag (stank, verkeer), maar eventueel

ook voor opslag van oogstproducten, veevoeder (aanzien, verkeer) of het stallen van werktuigen. Feitelijk komt het er op neer dat er een onderscheid wordt gemaakt naar vestigingsvoorwaarden vanuit de bedrijfsvoering en optredende hinder voor de omgeving. Het is zinnig om dit te koppelen aan de functionele zonering in 'landbouwontwikkelingsgebieden' en 'verwevingsgebieden' en aan de gebiedsbestemmingen daaronder. Een algemene ontheffingsregeling voor (tijdelijke) voorzieningen op gronden naast het agrarisch bouwblok is niet nodig. De bestaande regelingen bieden hiervoor voldoende flexibiliteit. Voor mestopslag bij bedrijven die in bebouwingskernen zijn gelegen kan wel een bijzondere regeling opgenomen worden. In principe voor bedrijven en hun mestopslag gelegen in alle gebiedsbestemmingen.

7.3 Mestopslag

De nieuwe mestwetgeving verplicht veehouderijen om zelf voldoende mestopslagcapaciteit te realiseren in de periode 1 september - 1 maart, als het uitrijverbod van kracht is. Dat kan eigen capaciteit zijn of capaciteit gehuurd bij een afnemer of handelaar. De Meststoffenwet schrijft echter voor dat de mest wat betreft hoeveelheid en samenstelling steeds traceerbaar moet blijven vanaf de producent. Gemengde opslag is niet mogelijk. De gemeente Emmen heeft leerzame ervaringen opgedaan met mestopslag buiten het agrarisch bouwperceel. Aanvankelijk bood zij via een vrijstellingsbepaling alleen mogelijkheden voor mestopslag die aangemerkt werd als bouwwerk. Foliebassins waren dat niet en verschenen daarom op allerlei plaatsen in het buitengebied, bij zowel veehouders en akkerbouwers. Eenvoudige voorzieningen, maar vaak geheel gefinancierd door mesthandelaren en zonder functionele relatie met de lokale agrarische bedrijven. Als deze opslag een capaciteit van 2500m³ niet overschrijdt is ook geen milieuvergunning nodig. De gemeente is er daarom toe overgegaan om ook de inrichting van foliebassins onder de vrijstellingsbepaling te scharen, door het schrappen van de tekst 'aanmerking als bouwwerk'. De vrijstellingsvoorwaarden blijven van kracht, maar daarnaast worden andere punten in de overweging betrokken, zoals 'nut en noodzaak'.

7.4 Op de veldkaavel

Als de ruimte op het agrarisch bouwblok niet toereikend is kan de mestopslag ingericht worden op gronden aangrenzend op het bouwblok of op een veldkaavel. De voorkeur gaat uit voor het eerste omdat daarmee de functioneel - ruimtelijke relatie met het producerend agrarisch bedrijf wordt uitgedrukt. Bij inrichting op een veldkaavel zal er sprake moeten blijven van een functionele relatie, maar wordt de ruimtelijke relatie losgekoppeld.

Een mestilo uitgevoerd in metaal en kunststof, met passende kleurstelling. Kleine capaciteit, bij erf, zichtbaar vanuit het land.

Een mestilo uitgevoerd in hout op een betonnen fundering. Kleine capaciteit, bij erf. Zichtbaar op korte afstand vanaf de weg.

Een tussenvorm van silo en bassin, uitgevoerd met kunststof wanden. Kleine capaciteit, bij erf, zonder landschappelijke beplanting. Zichtbaar op korte afstand vanaf de weg.

Een mestilo uitgevoerd in beton en kunststof. Grote capaciteit, op veldkavel, met landschappelijke beplanting maar lichte kleurstelling.

Een mestbassin uitgevoerd met hoge grondwal, bedekt door folie. Grote capaciteit, op veldkavel, zonder landschappelijke beplanting en omgeven door hekwerk.

Een mestilo uitgevoerd in metaal en kunststof. Grote capaciteit, op veldkavel, zonder landschappelijke beplanting en donkere kleurstelling.

Een mestbassin uitgevoerd met lage grondwal, bedekt door folie. Grote capaciteit, op veldkavel. Zicht op horizon nog (net) mogelijk.

Als ook de functionele relatie losgekoppeld wordt, kunnen er toestanden als in Emmen ontstaan. Voor de inrichting van mestopslag bij afnemende akkerbouw- en tuinbouwbedrijven geldt dat opslag op veldkavels uitgesloten moet worden. Zij zijn immers volgens de mestwetgeving niet hiertoe verplicht. Het is overigens markttechnisch vaak wel aantrekkelijk voor deze bedrijven.

7.5 Gemeenschappelijke mestopslag.

De mogelijkheden voor gemeenschappelijke opslag worden in het algemeen nog te weinig benut. Het kan gaan om opslag in een compartiment van een onder- of bovengrondse mestopslag van een ander bedrijf, waarbij de eigen voorraad traceerbaar blijft. Het kan ook gaan om een mestopslag van een coöperatie van deelnemende producenten. De coöperatie is dan te beschouwen als een afnemende partij, die de mest inneemt, bewerkt en verder distribueert. De laatste optie biedt een aantal voordelen in de exploitatie, maar ook in de ruimtelijke inpassing.

De bouw van een gemeenschappelijke opslag is nu uitgesloten, omdat de eigenaar / aanvrager niet als een producent wordt gezien. Een coöperatie die via haar leden (locale bedrijven) een functionele relatie met het gebied heeft, zou echter wel van de vrijstelling gebruik moeten kunnen maken. Het kan een uitkomst bieden bij de locatiekeuze in kwetsbare en open gebieden. Bedrijven in 'Oude veldontginningen' kunnen bijvoorbeeld hun gezamenlijke mestopslag inrichten in minder kwetsbare delen (kampontginningen) of aanliggende 'Jonge veld- en veeontginningen'. In laatstgenoemde gebieden kan zo ook eenvoudiger een mestopslag ingericht worden die de provinciale 'belangrijke open gebieden' niet aantast.

7.6 Bouw- en aanlegvergunningen

Er zijn verschillende systemen voor mestopslag, maar een nog grotere verscheidenheid in capaciteit, materiaalgebruik en vormgeving.

Met betrekking tot de capaciteit is de grenswaarde van 2500 m³ van belang voor de milieuwetgeving. Ook is er een verband tussen capaciteit en de verkeersbewegingen van (zwaar) transportverkeer. Bij een mestopslag mag er geen hinderlijke of verkeersonveilige situatie in de omgeving ontstaan. Materiaalgebruik en vormgeving zijn van grote invloed op de mogelijkheden voor een goede landschappelijke inpassing. We zetten voorbeelden van bovengrondse mestopslag in silo's en in bassins op een rijtje.

Mestsilo's hebben een ronde omtrek, met wanden leverbaar in een variabele hoogte. De wanden bestaan uit segmenten van metaal, kunststof of hout, gebouwd op een betonnen lekvrije fundering. De afdichting bestaat soms uit een vast dak, meestal uit een folietent of spandak (puntvorm). De kleurstelling varieert en volgt vaak gewoon de kleur van de bouwmaterialen.

Mestbassins hebben een rechthoekige omtrek, waarbij foliewanden worden ondersteund door het

gedeeltelijk ingraven van het bassin. De ondergrond wordt vaak verstevigd en het bassin ook afgedekt met folie. De lage aarden wal rondom wordt vrijgehouden van beplanting. Meestal moet een hekwerk voorkomen dat mensen het afdekfolie betreden.

Een mestsilo of mestbassin op een veldkavel kan heel goed met een landschappelijke beplanting aan het oog onttrokken worden. Of het kan juist gelokaliseerd worden in een besloten omgeving. Bij een lokalisering in een open gebied is inpassing afhankelijk van de mestopslag zelf en van de waarnemingspositie van bewoners, gebruikers en passanten. Architectonisch valt er aan een mestopslag weinig te beleven, dus moet vooral een nadrukkelijke kleurstelling worden vermeden. De spandaken op mestsilo's vallen vaak op, juist door een afwijkende, heldere kleurstelling.

Een mestbassin kan vaak eenvoudiger ingepast worden. Een aarden wal rondom die niet hoger is dan 1 á 1,5 meter onttrekt de horizon niet aan het zicht. Het zijn vaak de ruigte op de grondwal en het hekwerk die storend werken. Een mestbassin kan in weidse gebieden een goed alternatief zijn voor een mestsilo.

7.7 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies:

1. Er bestaat bij agrarische bedrijven een behoefte om (tijdelijke) inrichting van voorzieningen buiten de bouwkegel voor de opslag van mest, ruwvoer, landbouwproducten enz.

De gemeente wil hiervoor een regeling treffen die dit bij ontheffing mogelijk maakt op gronden grenzend aan de bouwkegel.

2. Het gevaar bestaat dat een algemene ontheffingsregeling een hellend vlak wordt. Feitelijk kan er sprake zijn van een vergroting van het agrarisch bouwkegel met de inrichting van meer of minder tijdelijke voorzieningen. De bestaande ontheffingsregeling voor vergroting van het agrarisch bouwkegel biedt al voldoende flexibiliteit.

3. Voor mestopslag buiten de bouwkegel kan een dringende noodzaak zijn vanuit de milieuwetgeving als boerderijen in dichte bebouwingslinten staan. Dit was de aanleiding voor de regeling in het bestemmingsplan buitengebied van de oude gemeente Smilde, die de huidige gemeente heeft overgenomen in haar Voorontwerp.

4. Emmen heeft slechte ervaringen met mestbassins als een voorziening waarvoor geen aanleg- of bouwvergunning vereist is. Zij merkt deze inmiddels ook aan als bouwkegel.

5. De mogelijkheden voor gemeenschappelijke mestopslag zijn nog weinig onderzocht. De afzonderlijke productie van bedrijven moet echter traceerbaar blijven volgens de Mestwetgeving, maar ook dat kan wel degelijk binnen een gemeenschappelijke opslag met compartimenten.

Aanbevelingen:

- Wees terughoudend met het regelmatig verlenen van een ontheffing voor de (tijdelijke) inrichting van voorzieningen buiten de bouwkegel voor de opslag van ruwvoer, oogstproducten enz. Omdat de ruimte voor bouwwerken maar ook voor dergelijke voorzieningen vooral binnen het bouwkegel gevonden worden, past dan beter een aanvraag tot vergroting van het blok.

- Voorzieningen voor mestopslag moeten als bouwkegel aangemerkt worden. Ze kunnen daarom niet onder de ontheffingsregeling vallen voor de tijdelijke opslag van ruwvoer, landbouwproducten enz.

- Neem welstandbepalingen op voor bouwwerken voor mestopslag. Let daarbij vooral op vorm en grootte, materiaalgebruik en kleurstelling. Deze dienen afgestemd zijn op de omgeving. Landschappelijke inpassing met beplanting kan ook onderdeel uitmaken van de welstandseisen.

- Bij mestbassins is de hoogte van de grondwal bepalend voor de zichtbaarheid van de horizon. Landschappelijke beplanting moet bij lage grondwallen achterwege blijven, om zo de openheid te behouden.

- Een gemeenschappelijke mestopslag op een veldkegel kan in kwetsbare gebieden een uitkomst bieden. Een coöperatieve rechtsvorm van lokaal gebonden bedrijven moet dan aanspraak kunnen maken op de ontheffingsregeling.

Geraadpleegde bronnen

1. Coeterier, J.F. (2000); *Hoe beleven wij onze omgeving?*, Coeterier.
2. Provincie Drenthe (2004), *Provinciaal Omgevingsplan II*, Assen.
3. Provincie Drenthe (1998), *Nota Landschap*, Assen.
4. Gemeente Midden-Drenthe (2005), *Nota van Uitgangspunten Bestemmingsplan Buitengebied Midden-Drenthe*, Beilen.
5. Gemeente Midden-Drenthe (2008), *Nota inspraak en overleg Voorontwerp Bestemmingsplan Buitengebied Midden-Drenthe*, Beilen.
6. Gemeente Midden-Drenthe (2007), *Voorontwerp Bestemmingsplan Buitengebied Midden-Drenthe*, Beilen.
7. Provincie Drenthe (ongedateerd), *Drenthe en zijn landschap*, Lesbrieft Drentse Geschiedenis nr.2, Assen.
8. Gemeente Midden-Drenthe (2000), *Landschapsbeleidsplan Midden-Drenthe*, Beilen.
9. Provincie Drenthe (2008), *Natuur- en landschapsdoelen in Drenthe; integraal gebiedsplan 2008*, Assen.
10. Raad van State (2003), *Zaaknummer 2002022882/1, Buitengebied Vries (Tynaarlo)*, Den Haag.
11. Raad van State (2006), *Zaaknummer 200507106/1, Buitengebied Dalen (Coevorden)*, Den Haag.
12. LTO-Noord, afdeling Noordenveld (2008), *Landbouwvisie Noordenveld 2008-2020*, Drachten.
13. Stichting Courage (2006), *Cowmunity; innovatie in de melkveehouderij*, Zoetermeer.
14. WUR (2004), *Bewegingsruimte voor ondernemers; tien belemmeringen in wet- en regelgeving voor de veehouderij*, Wageningen.
15. Provincie Limburg (.....), *Bouwkavel op Maat plus*, Maastricht.
16. Stuurgroep Noord (.....), *Nota agrarische bouwblokken en landschap, pilot regio Noord*, Groningen.
17. Gemeente Midden-Drenthe (.....), *Nota van Beantwoording Extern overleg concept Nota van Uitgangspunten*, Beilen.
18. Provincie Drenthe (2008), *Notitie Invoering nieuwe Wet Ruimtelijke Ordening*, Assen.
19. WUR / Alterra (2007), *Verstening en verglazing in vijf landelijke regio's*, Alterra-rapport 1588, Wageningen.
20. Programmabureau Vallei / SVGV (2008), *Inventarisatie en analyse paardenbeleid Gelderse vallei / Utrecht Oost*.
21. Ministerie LNV (2006), *Visie Paard & Landschap*, Den Haag.
22. Landschapsbeheer Nederland (2006), *(P)aardig landschap, nota en brochurereeks*.
23. Theo Spek (2004), *Het Drentse esdorpenlandschap band II*, Utrecht.

Colofon

Dit landschapsadvies is opgesteld in opdracht van de gemeente Midden-Drenthe, ten behoeve van de uitwerking van het Ontwerp Bestemmingsplan Buitengebied.

Met dank aan Jeanet Oosterveld, beleidsmedewerker bij de afdeling Bouwen en Wonen.

Mozartplaats 23
9402 VL Assen

Postbus 578
9400 AN Assen
www.stekenstreek.nl

Productie

Gerard Wezenberg, Stek en Streek

Afbeeldingen en cartografie

De afbeeldingen zijn ontleend aan geraadpleegde bronnen en diverse websites.

De kaart met gebiedsbestemmingen is van Stek en Streek op een GBK-onderlegger.

Assen, december 2008

Bijlage 1: Landschapsontwikkeling

Ontwikkeling esdorpenlandschap

Drenthe kent een zeer lange bewoningsgeschiedenis, die zich vooral concentreerde op het centrale plateau. Landbouw en veeteelt werden voor het eerst in de steentijd en bronstijd bedreven door semi-nomadische gemeenschappen. Uit de IJzertijd dateren de bekende raatakkers (Celtic Fields). Na een periode van ontvolking door een ingestort landbouwsysteem ontstond vanaf de vroege Middeleeuwen het permanente nederzettingstype van het esdorp, met de marke als eigen rechtsgebied.

Centraal in het landbouwsysteem stond het gemengde bedrijf en de systematische bemesting van de akkers. De veehouderij stond toen voorop. De runderen, varkens en schapen werden op de velden (woeste grond) van de marke geweid. Op de hofakkers bij de boerderijen en op brandakkers verbouwde men voedselgewassen.

Door betere landbouwtechnieken werden de hofakkers uitgebreid en de brandcultuur verlaten. Zo groeiden de essen aanzienlijk. Nu werden de bossen in de beekdalen geleidelijk gekapt en na ontwatering omgezet in weide- en hooiland. De schapen verbleven in groter wordende kuddes op de heide. Het rundvee kwam in de door houtwallen en sloten verdeelde madelanden te staan. De uitbreiding van de veestapel zorgde voor meer mest en daarmee voor nieuwe uitbreidingen van de es. Het accent verschoof van de veehouderij naar de akkerbouw. Door het gebruik van het paard als trekdier kon efficiënter geboerd worden. Het paard is daarna niet meer weg te denken uit het Drentse landbouwbedrijf.

Na de Middeleeuwen nam het belang van de akkerbouw, met name de roggeteelt, op de bedrijven verder toe. Toch bleef het een gemengd en extensief bedrijfstype. Het vee stond in dienst van de akkerbouw (mest, vlees). Een enorme oppervlakte aan heidevelden moest door begrazing met schapen en het steken van plaggen de organische bemesting leveren voor de essen. De madelanden kregen incidenteel ook een bemesting. Bij overstromingen kwam daar wat slibafzetting bij. De boeren hadden een zwaar bestaan, met geringe opbrengsten, regelmatige misoogsten en veepestepidemieën. Een autarkisch landbouwsysteem, met enige export van rogge en slachtvee.

Op een periode van stagnatie eind 17e eeuw reageerden de boeren door intensivering van het landgebruik. Grote boerderijen werden gesplitst en het aantal keuterboeren nam toe. Dit was mogelijk door uitbreiding van de schaapskudden en introductie van nieuwe (handels)gewassen als aardappel en boekweit. Aan het eind van de 18e eeuw verging het de boeren beter, met hogere prijzen. De bevolking nam toe, de intensivering zette door.

In de daaropvolgende eeuw gingen de boeren meer voor de markt produceren. De veehouderij werd belangrijker (zuivel, vlees) en de akkerbouw moest steeds meer veevoer leveren. Ondanks de internationale landbouwcrisis zette deze ontwikkeling zich in Drenthe voort tot in de 20e eeuw.

De intensivering kreeg een ondersteuning van coöperatieven in de zuivelverwerking, aankoop van veevoer en verstrekking van kredieten. Het leidde tot een intensiever gebruik van de madelanden (beweiding met rundvee) en de velden. De rooibouw door het intensief weiden en plaggensteken leidde op de heidevelden tot het ontstaan van zandverstuivingen.

Een belangrijke omwenteling kwam met de introductie van de kunstmest. Deze maakte opbrengstverhogingen op de essen mogelijk, maar ook de ontginning van de woeste gronden / heidevelden. Er werden aansluitend aan de essen nieuwe kampen ontgonnen of in een groot aaneengesloten gebied ontgonnen en bezet met vrijstaande boerderijen (werkverschaffing). De voormalige heidevelden verloren aan betekenis in de mestleverantie en delen ervan werden voor lage bedragen door de boermarken verkocht. Het gebrek aan organische stof liet zich in de jonge landbouwgebieden gelden. De eerste jaren waren voor de boer zeer zwaar met lage opbrengsten. Door het opbrengen van stadscompost moest het organisch stofgehalte verbeteren.

De zandverstuivingen vormden een bedreiging voor de landbouwgronden. De landelijke overheid greep in. De zandverstuivingen werden beteugeld door omwalling en de beplanting met Grove Den. Het prikkeldraad deed zijn intrede. Houtwallen hoefden niet meer te worden aangeplant of regelmatig onderhouden. Ook de mechanisatie in de vorm van stoom- en dieseldorsmachines. Het paard bleef echter de belangrijkste trekkracht op de boerderij.

Na de Tweede Wereldoorlog drong de mechanisatie ook tot de boerenbedrijven door. Het paard werd geleidelijk ingeruild voor de tractor. Voor de efficiënte mechanisatie bleken de essen te slecht ontsloten en de verkaveling te versnipperd. Door ruilverkavelingen bracht men daarin verandering. De belangrijkste wegen werden rechtgetrokken en (deels) verhard, andere doorgeploegd. Boeren die de investeringen in de ruilverkaveling en mechanisatie niet konden opbrengen, stopten het bedrijf. De boerderijen van deze boeren werd in een aantal gevallen afgebroken om ruimte te maken voor anderen of voor woningbouw.

De generatie ruilverkavelingen erna gingen veel verder. Hierin werden ook de beekdalen en de veldontginningen betrokken. De madelanden werden herverkaveld, dieper ontwaterd, ontsloten en ontdaan van veel houtwallen. In de relatief jonge veldontginningen verschenen boerderijen langs nieuwe ruilverkavelingswegen. Deze ingrepen maakten deel uit van een algemeen proces van rationalisering van de landbouw op basis van technologisch-wetenschappelijk onderzoek. Mechanisatie en schaalvergroting, ontmenging van de bedrijfsvoering richting melkveehouderij en sanering van kleine bedrijven waren het gevolg. De essen, madelanden en veldontginningen gingen in het landbouwgebruik steeds meer op elkaar lijken. Daar kwam echter kritiek op, vanuit de natuur- en landschapsbescherming.

Eind 60er jaren werd een pas op de plaats gemaakt. Men besloot om de overgebleven heidevelden niet te ontginnen en een landschapsplan moest in ruilverkavelingen elementen van natuur en landschap beschermen. In de beekdalen van de Elperstroom en Drentsche Aa ontstonden de eerste reservaten beheerd door Staatsbosbeheer. De landelijke overheid stelde tenslotte de zogenoemde Relatienota op, die gebieden aanwees voor de scheiding of verweving van de functies landbouw en natuur en landschap. Het begin van een restauratiebeweging naar het herstel van het oude esdorpenlandschap. Natuurbeschermingsorganisaties kochten verspreid terreinen aan, terwijl elders de landbouwontwikkelingen doorgingen.

In de dorpen traden andere ontwikkelingen op. Aanvankelijk was er een periode van stagnatie, met een teruglopende agrarische werkgelegenheid, leegstaande boerderijen en het vertrek van de jeugd. Eind 70er jaren kwam het platteland in trek als woongebied voor stedelingen. Boerderijen werden verbouwd tot woonboerderij en er werden volop huizen bijgebouwd, meestal de essen op. Boeren zagen hun bedrijfsontwikkeling door de verscherpte milieuwetgeving in gevaar komen. Door uitplaatsingen naar het buitengebied veranderde het dorp geleidelijk van een agrarisch werkdorp naar een woondorp, met een groot aandeel 'import'.

De aanwijzing en grondverwerving in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) zorgde voor het uit cultuur nemen van nog meer landbouwgrond. Grote delen van beekdalen werden reservaat met een natuurfunctie, beheerd door het Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap of Natuurmonumenten. Delen van Jonge veldontginningen werden als natuurontwikkelingsgebied weer teruggevormd naar de voormalige woeste grond. In de landbouwgebieden ging de schaalvergroting door. Op de essen was akkerbouw minder rendabel en die concentreerde zich meer op de veldontginningen. Nieuwe gewassen als lelieteelt deden hun intrede. De melkveehouderij is nu aan het opschuiven van weidegang naar het permanent opstallen. Het gras wordt gemaaid en gekuild, extra voer komt van ver. De grondgebondenheid neemt verder af.

Het esdorpenlandschap functioneert nu vooral als 'cultuurhistorisch casco' voor alle maatschappelijke functies, waarvan landbouw er één is.

Midden Drenthe is één van de grootste plattelandsgemeenten in Nederland, is dunbevolkt en bestaat voor zo'n 80% uit het esdorpenlandschap. Het gemeentebestuur heeft gekozen voor ondersteuning van haar landbouw en beleid geformuleerd in een eigen ontwikkelingsvisie. Desalniettemin moet de gemeente ook hierin tot een goede belangenafweging komen tussen de landbouw, natuur en landschap, recreatie en wonen. Het 'behoud en herstel van het karakteristieke esdorpenlandschap', 'behoud van de openheid' en andere doelstellingen in de ruimtelijke ordeningen zijn in het historisch perspectief betrekkelijk. Het zal er meer om gaan landschapskwaliteiten te koppelen aan nieuwe ontwikkelingsperspectieven.

Ontwikkeling veenontginningslandschap

De hoogvenen aan de randen van het Drents Plateau waren lang echte barrières. Vanuit de boerennederzettingen op het zand werd in de Middeleeuwen al door ontwatering getracht delen van het veen te benutten voor weidegrond. Later kwam daar tijdelijke akkerbouw (boekweitteelt) bij. Het veen heeft ook kleine nederzettingen gekend, die ontstonden als toevluchtsoord voor 'outlaws' en allerlei lieden die in de gewone dorpen niets te zoeken hadden.

De kleine venen in de velden van de esdorpen werden door de boeren al verveend voor turfwinning. Dat gebeurde ook aan de randen van de grote hoogvenen.

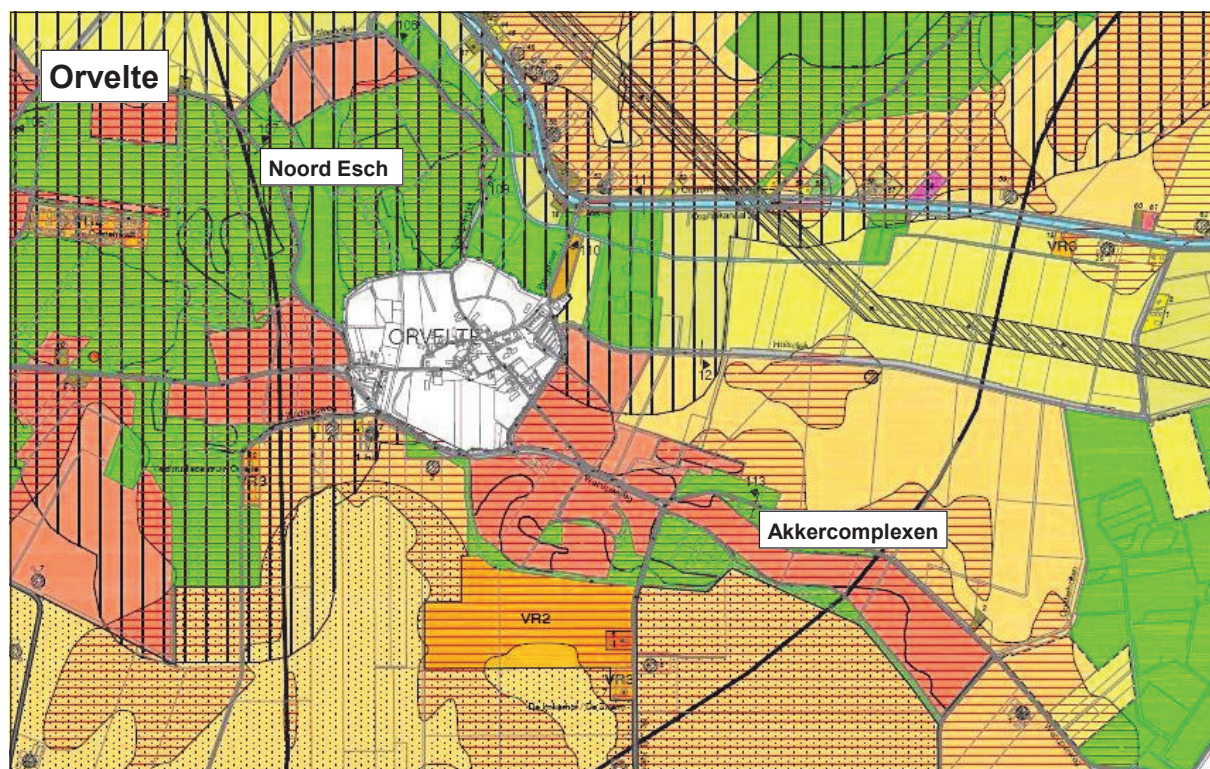
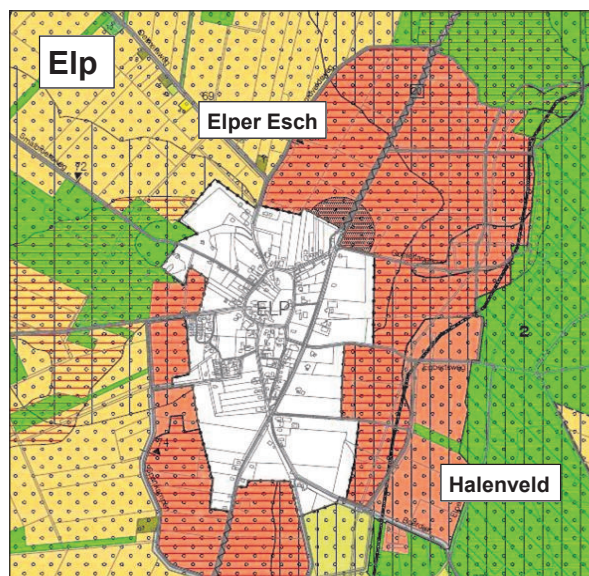
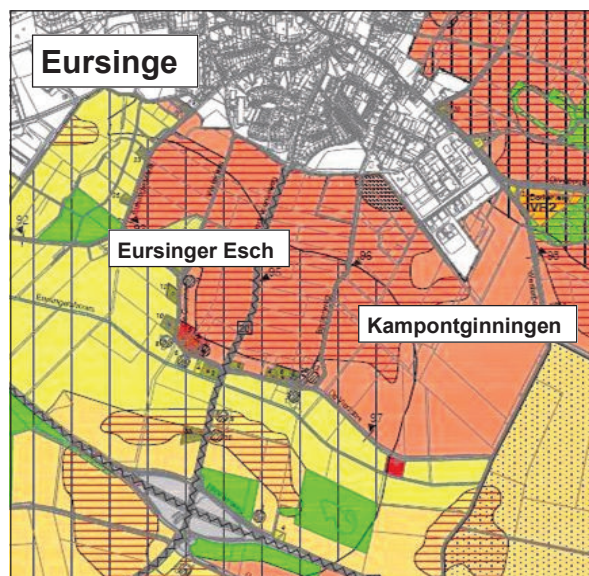
In de 17e eeuw wordt het echter grootschalig aangepakt. Drie eeuwen lang heeft de vervening een belangrijke bijdrage geleverd aan de brandstofvoorziening, tot de introductie van steenkool.

De organisatie lag bij groepen investeerders, compagnieën van kooplieden, die in concessies het veen afgroeven en als turf verkochten. Met een uitgebreid netwerk van wijken en vaarten werd het veen toegankelijk gemaakt voor de ontginning en afvoer. Grote aantallen veenwerkers woonden met hun gezinnen in hutten en barakken. Het veenwerk was seizoensgebonden. In de wintermaanden was het uitzien naar werk elders of de periode zonder inkomsten overleven.

Het eerste gebied dat zo aangepakt werd was dat bij Smilde. Als laatste kwam het gebied bij Emmen aan de beurt. Uiteindelijk kennen beide gebieden nog reststukken veen: het Fochteloërveen en het Bargerveen.

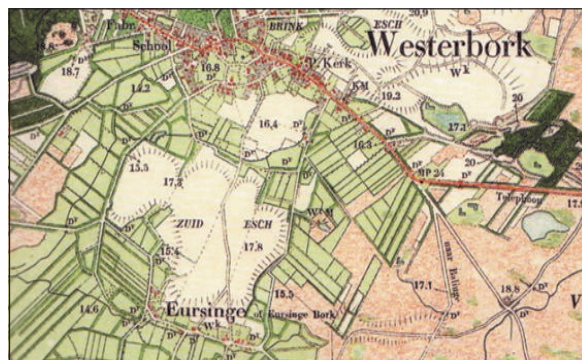
Aanvankelijk kon er goed worden verdiend in het veen, maar aan het eind van de 19e eeuw daalden de turfprijzen en daarmee de lonen. Grote armoede onder arbeidersbevolking was het gevolg. In de 30er jaren is in de vorm van werkverschaffing vervening, ontginning tot landbouwgrond en bosaanleg gecombineerd. De overheid had al eerder bepaald dat de bovengrond van het af te graven veen (bonkaarde) uiteindelijk vermengd moest worden met de zandige ondergrond. Daarmee was een zekere gebruikswaarde voor landbouw verzekerd. Deze dalgronden werden vervolgens verder bemest, onder meer met stadscompost. Waar dat niet gebeurde werd het land aan haar lot overgelaten, om later alsnog te ontginnen. De bosaanleg diende de houtvoorziening. Het Staatsbosbeheer en de Nederlandse Heidemaatschappij zijn hierin zeer actief geweest. Pas in de 60er jaren kwam er aandacht voor de recreatieve functie van bos. In de 80er jaren bovendien voor de natuurfunctie.

Bijlage 2: Voorbeeldstudie 'waardevolle essen'

Legenda gebiedsbestemmingen Voorontwerp

- Oude veldontgunningen
- Beekdalen I
- Beekdalen II
- Jonge veld- en veenontgunningen

Eursinger Esch bij Westerbork

Aan de zuidkant van Westerbork ligt het esdorp Eursinge, dat doorsneden wordt door de uitvalsweg van Westerbork naar de N33. Dat geldt ook voor de Eursinger Esch. Desalniettemin wordt de es aangemerkt als zeer waardevol en valt een groter dorpsgebied ook in de middelste gaafheid. De es en delen van de beekdalen aan de west- en zuidwest zijde laten nog wat oorspronkelijke verkavelingen en houtwalbeplantingen zien. POPII deelt het gebied in bij zone III. Aan de zuid-oost zijde liggen zone II en I aanduidingen, in de landbouwwontwikkelingsgebieden. Zeer opvallend is dat de Eursinger Esch als 'weinig tot geen open ruimte' wordt aangeduid. Deze es kenmerkt zich juist wel door een relatieve grote openheid.

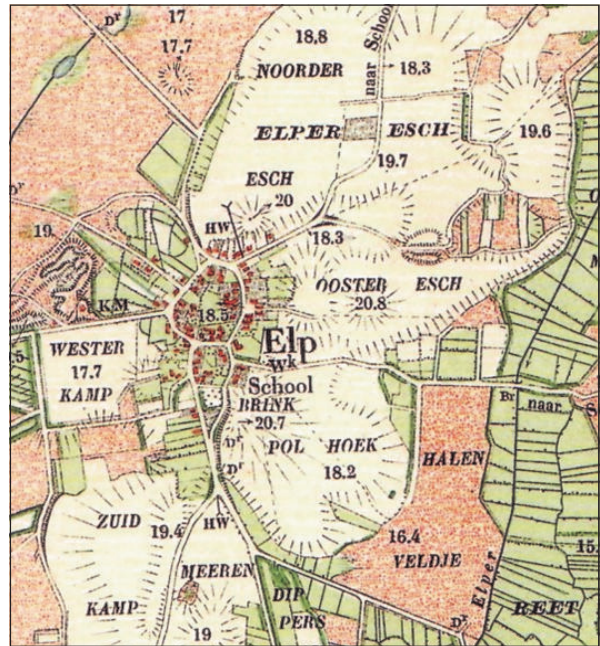
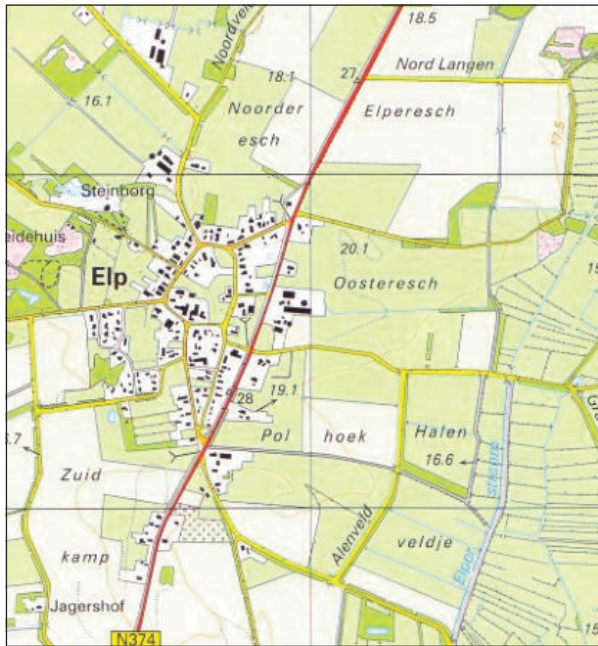
Eursinge is een randesdorp ingeklemd tussen de eigen es en de madelanden langs de Ruimsloot. De madelanden omgeven de Eursinger Esch of Zuid Esch (Westerbork) aan de zuid- en westzijde. De oorspronkelijke zandweg over de es tussen Eursinge (en verderop Garminge) en Westerbork is bij de ruilverkaveling verdwenen. Aan de oostzijde ontstaan vanaf midden 19e eeuw kampen veldontginningen vanuit de weg naar Garminge en vanuit de esrandweg tussen Westerbork en Eursinge. Eerstgenoemde maken beslist geen deel uit van de Eursinger es. De andere ontginningen hebben slechts de esrandweg als basis genomen en bleven van de es gescheiden door de beplante eswal. Beide kampen veldontginningen zijn bij de latere jonge veldontginning en ruilverkaveling ingrijpend heringericht.

Standpunt: De gemeente heeft de Eursinger Esch samen met de voormalige kampen aan de oostzijde ondergebracht bij de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen'. De kampongginningen zijn echter niet zo oud en bovendien zijn ze door ruilverkaveling hun oorspronkelijke verkaveling en houtwallen kwijtgeraakt. De gemeente heeft zelfs jonge veldontginningen bij deze gebiedsbestemming getrokken, door de oostelijke begrenzing bij de weg Westerborkerveld te leggen.

De oorspronkelijke eswal is verdwenen en de omgevormde esrandweg (Binnenweg) heeft geen begeleidende beplanting. De zuidelijke kamp heeft bij de ruilverkaveling een nieuwe omzoming van beplanting gekregen. Daardoor vormt deze nu een ruimtelijke eenheid met de Eursinger Esch. Als de esrand weer herkenbaar gemaakt wordt door het aanbrengen van een zware singelbeplanting langs de westzijde van de Binnenweg is er geen sprake meer van een ruimtelijke eenheid tussen es en voormalige kamp.

Er is wat voor te zeggen om de kampongginningen onder een wijzigingsbevoegdheid naar 'Jonge veld- en veenontginningen' te brengen, met de landbouwwontwikkelingsmogelijkheden van de POP-zone II. Een wijzigingsbevoegdheid waar de gemeente pas van gebruik maakt als aangebrachte esrandversterkende beplantingen enig ruimtelijk effect krijgen. Tot dan kan er gebruik gemaakt worden van de ontheffingsbevoegdheid met landschapstoets om al enige landbouwwontwikkeling in die richting toe te staan. Hiermee komt de gemeente tegemoet aan de wensen van LTO-Noord.

De waardevolle Eursinger Esch zelf is met de gebiedsbestemming 'Oude veldontginning' voldoende beschermd. Er wordt met een wijzigingsbevoegdheid geen 'belangrijke open ruimte' aangetast. De randzone oostelijk van de Binnenweg zal de provincie niet meer als 'middelgaaf esdorpenlandschap' kunnen aanduiden. De voormalige veenput (nu borselement) is door de gemeente niet bestemd, maar zou wel buiten de aanduiding wijzigingsbevoegdheid moeten vallen.

Elper Esch bij Elp

De Elper Esch omvat verschillende escomplexen. De Noorder Esch wordt als zeer waardevolle es aangeduid, de Ooster Esch en de Polhoek als waardevol. Dit essengebied valt ook in de middelste gaafheidgraad. Langs de esranden markeren wat beplantingen de Noorder Esch, maar ze zijn niet alle oorspronkelijk. Vooral het beekdal van de Elperstroom zal als oorspronkelijk bewaard gebleven gebied mogelijk bijgedragen hebben aan de gaafheidsbeoordeling door de provincie.

POPII deelt het essengebied in bij zone III. Direct aan de westzijde ligt een zone I gebied, met landbouwontwikkelingsmogelijkheden. Aan de oostzijde ligt het natuurreservaat langs de Elperstroom, ondergebracht in zone V.

De Elper Esch wordt als een 'geheel of gedeeltelijke open ruimte' aangeduid, niet als 'belangrijke open ruimte' (provinciaal belang). Toch gaat het hier echter om een grote es, die ook min of meer een ruimtelijke eenheid vormt door de gedeeltelijke esrandbeplantingen.

Hoewel gelegen aan de rand van het essencomplex kent Elp niet de structuur van een randesdorp, maar meer van een kransesdorp. De centrale binnenruimte is geleidelijk verdicht geraakt met boerderijen. Daarna volgde een uitbreiding van de bebouwing langs de uitvalswegen. Opvallend is ook de veraf ligging ten opzichte van de madelanden langs de Elperstroom.

De oorspronkelijke zandwegen over de Noorder- of Elper Esch zijn bij de ruilverkaveling volledig verdwenen. Er zijn nog enkele relictten heideveld: in de zuidoosthoek (nu bebost) en langs de esrand tegen het beekdal van de Elperstroom.

Ten zuiden van het dorp liggen nog twee essen met de veelzeggende namen Zuidkamp en Meerenkamp. Ze worden nu als 'overige' aangeduid. Op een oudere kaart van begin 19e eeuw is de Westerkamp echter nog aangeduid als een kleine es. Op deze kaart laat de Westerkamp een blokontginning zien, die richting het veld wordt voortgezet in een strokenopzet. Die opzet is later opgegaan in de jonge veldontginningen.

Standpunt: De gemeente heeft alle essen ondergebracht bij de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen'. Elp laat een mooi scala aan varianten essen en kampen zien. De Noorder Esch grensde vroeger direct aan de velden en kende voor een groot deel zelfs geen beschermende eswal. De Zuidkamp en Meerenkamp zijn terecht aangemerkt als es, zij dat ook hier grotendeels een eswal ontbrak. De huidige beplantingen zijn tijdens de ruilverkaveling aangebracht. De Westerkamp wordt door de provincie als 'overige es' aangeduid en is door de gemeente ook onder de gebiedsbestemming gebracht. Oostelijk legt ze de begrenzing bij de wegen Sparkampen en Langakkers. Aan de westzijde is het Halenveld erbij getrokken, terwijl dat altijd een veld was tussen de Polhoek en het beekdal, zonder enige kampontginning. Het is strikt genomen een jonge veldontginning. Het Halenveld ligt ingesloten door de gebiedsbestemming 'Oude veldontginningen' (de es Polhoek) en 'Beekdalen I'. Door het Halenveld onder de gebiedsbestemming 'Jonge veld- en veenontginningen' te brengen doet de gemeente recht aan de landschapseenheid. Tegelijkertijd ligt het Halenveld erg dicht tegen gebieden aan met hoge natuur- en landschapswaarden. De aanduiding POP-zone III is daarom passend. Landbouwontwikkeling moet hier kritisch beoordeeld worden op haar effecten op de omringende functies en kwaliteiten.

Voorbeeld privaatrechtelijke overeenkomst

Ondergetekenden,
gemeente handelend ter uitvoering van het besluit van
Burgemeester en Wethouders d.d., ten dezen vertegenwoordigd
door
hierna te noemen 'de gemeente'
en
..... wonende te
.....
hierna te noemen 'de agrariër',
tezamen te noemen 'partijen',
overwegende:
dat Gedeputeerde Staten op de POL-uitwerking 'Bouwkavel
op maat plus (BOM+)' hebben vastgesteld;
dat in het kader van BOM+ met agrarische bedrijfsontwikkelingen die planolo-
gische consequenties hebben en niet passen in het geldende bestemmings-
plan slechts kan worden ingestemd indien daar een passende verbetering
van de omgevingskwaliteit tegenover staat;
dat de agrariër voornemens is zijn bedrijf, gelegen aan, uit
te breiden;
deze uitbreiding behelst

Bijlage 3: Voorbeeld privaatrechtelijke overeenkomst BOM-Limburg

.....
dat deze uitbreiding niet past is het ter plaatse geldende bestemmingsplan
.....
.....
dat onder toepassing van het provinciale beleidskader 'BOM+' onder nader te
stellen randvoorwaarden (de tegenprestatie) kan worden ingestemd met de
beoogde uitbreiding;
dat bij genoemde tegenprestatie de aard en omvang van de tegenprestatie
zijn weergegeven, de locatie (c.q. onroerende zaak) waarop de tegenprestatie
wordt verricht, alsmede de wijze waarop de tegenprestatie wordt geëffectu-
eerd en onderhouden;
dat genoemd beleidskader tevens inhoudt dat de uitvoering van de tegen-
prestatie door deze overeenkomst privaatrechtelijk wordt vastgelegd;
komen het volgende overeen:
1. 1 de agrariër verplicht zich om in principe voorafgaande aan of gelijktijdig
met de uitbreiding van zijn bedrijf, doch uiterlijk 2 jaar na het rechtsgeldig
worden van de planologische medewerking c.q. na het rechtsgeldig worden
van de voor de uitbreiding noodzakelijke bouwvergunning de tegenprestatie
te hebben gerealiseerd en deze vervolgens, zowel kwantitatief als kwalitatief,
in stand te houden; even genoemde tegenprestatie is aan deze overeenkomst
gehecht en maakt daarvan deel uit;
1.2 de overeenkomst geldt voor onbepaalde tijd, dit wil zeggen zolang als de
instandhouding van de tegenprestatie in alle redelijkheid kan worden geëist;
1.3 vervreemding van de onroerende zaak waarop de tegenprestatie is
verricht, dan wel de vestiging van welk recht dan ook daarop laat de verant-
woordelijkheid en aansprakelijkheid van de agrariër ten aanzien van de
instandhouding van de tegenprestatie onverlet;
2. de agrariër verbindt zich de in deze overeenkomst bedoelde c.q.
genoemde verplichtingen, bij gehele of gedeeltelijke vervreemding van de
in de tegenprestatie omschreven onroerende zaak, alsmede bij elke verle-

ning van enig goederenrechtelijk of persoonlijk gebruiks- of genotsrecht, aan de nieuwe eigenaar, beperkt gerechtigde of gebruiker op te leggen en ten behoeve van dezen aan te nemen en, in verband daarmee, in een akte tot levering, vestiging van beperkt gebruiks- of genotsrecht of verlening van een persoonlijk gebruiks- of genotsrecht woordelijk op te nemen, behoudens de vervanging van de naam van de agrariër door die van de nieuwe (gebruiks- of genots)gerechtigde;

3. de agrariër zal een onmiddellijk opeisbare en niet voor compensatie vatbare boete verschuldigd zijn van € voor iedere dag of een gedeelte daarvan dat hij in gebreke is te voldoen aan de bepalingen uit deze overeenkomst, met een maximum van €, onverminderd het recht van de gemeente op nakoming of volledige schadevergoeding. De agrariër zal zich niet met een beroep op overmacht aan het betalen van de boete kunnen onttrekken;

4. mocht buiten toedoen van partijen uitvoering van deze overeenkomst op enig ogenblik niet langer conform de tegenprestatie mogelijk zijn, dan zijn partijen - onverlet de wettelijke taken en bevoegdheden - verplicht medewerking te verlenen aan een aanpassing van deze overeenkomst. Deze aanpassing dient zoveel mogelijk aan te sluiten bij de strekking van de aan deze overeenkomst gehechte tegenprestatie; Gedeputeerde Staten van Limburg worden van meet af aan bij dergelijke aanpassing betrokken en daarover geïnformeerd;

5. het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen;

6. indien op enig onderdeel van deze overeenkomst knelpunten optreden zullen partijen onderling in overleg treden. Indien het overleg niet tot voor partijen bevredigend resultaat leidt, zal de meest gereede partij het geschil

voorleggen aan de rechter. Het bepaalde in artikel 4, laatste volzin, is van overeenkomstige toepassing.

7. op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Opmaakt in tweevoud,

de gemeente,
.....
plaats
datum
handtekening

de agrariër,
.....
plaats
datum
handtekening

Een kopie van deze overeenkomst wordt gezonden aan Gedeputeerde Staten van Limburg te Maastricht.

Bijlage:
.....

Strijdig gebruik

- A. Tot een strijdig gebruik van gronden en bouwwerken, zoals bedoeld in artikel 50 lid A, wordt in ieder geval gerekend:
1. het opslaan van mest en/of overige landbouwproducten buiten het bouwperceel, met uitzondering van tijdelijke opslag van akkerbouwproducten;
 2. het gebruik van de gronden en bouwwerken voor een intensief veehouderijbedrijf, tenzij de gronden op de kaart zijn voorzien van de aanduiding "bouwperceel intensief veehouderijbedrijf";
 3. het gebruik van bouwwerken voor verblijfsrecreatieve doeleinden;
 4. het gebruik van gronden en bouwwerken ten behoeve van detailhandel, met uitzondering van de gronden die op de kaart zijn voorzien van de aanduiding "detailhandel toegestaan", in welk geval de gronden en bouwwerken mogen worden gebruikt voor de uitoefening van verkoop van zelfgekleefde of ter plaatse opgekleefde producten en specifieke tuinartikelen voor inrichting en onderhoud van tuinen, met bijbehorende accessoires, aan particulieren, waarbij de verkoopvloeroppervlakte niet meer bedraagt dan 10 % van de gezamenlijke bedrijfsgebouwen met een maximum van 500 m²;
 5. het gebruik van de gronden als erf, buiten een zone van 25,00 m vanaf de zij- en achtergevel(s) van de bedrijfswoningen;
 6. het dempen van beken;
 7. indien de gronden op de kaart zijn voorzien van de aanduiding "wijzigingsbevoegdheid in bestemming Natuurgebied", het diep ploegen, ~~omgewoelen~~ of anderszins onomkeerbaar wijzigen van de bodemstructuur; houtteelt, sier- en fruitteelt en/of overige opgaande teeltvormen.

Vrijstelling van de gebruiksbepalingen

- B. Burgemeester en Wethouders kunnen, met inachtneming van het gestelde in de Beschrijvingen in Hoofddijnen, vrijstelling verlenen van:

1. het bepaalde in lid G sub 1 ~~juncto~~ artikel 50 lid A en toestaan dat gronden en bouwwerken buiten het bouwperceel worden gebruikt voor het opslaan van mest en/of overige landbouwproducten, voor zover de opslag langer dan 1 jaar plaatsvindt, mits;
 - met name rekening zal worden gehouden met het gestelde in artikel 3 lid 2 sub 2.1.1 onder B;

artikel 3, lid 2, sub 2.1.1. onder B (algemene beschrijving in hoofddijnen) luidt als volgt:

Mest- en productenopslag dient op het bouwperceel plaats te vinden. Wanneer dit om bedrijfseconomische, ~~ontsluitings~~ of milieuredenen (bijvoorbeeld in verband met de nabijheid van woningen) niet mogelijk is, kan plaatsing van de mestopslag ook buiten het bouwperceel plaatsvinden, uitgezonderd de bouwpercelen die gelegen zijn in landschappelijk (zoals de beekdalen) en cultuurhistorisch (Industrieel de randzones van de essen) waardevolle gebieden. Situering dient in die gevallen direct aansluitend op het bouwperceel te worden nagestreefd. In uitzonderingsgevallen kan meegewerkt worden aan mestopslag op grotere afstand van bouwpercelen, mits daartoe een bedrijfstechnisch noodzaak aanwezig is. Dit is eveneens niet toegestaan in de landschappelijk en cultuurhistorisch waardevolle gebieden, alsmede in de milieubeschermingsgebieden en in de zones nabij natuurgebieden. Er moet voorts voor een goede landschappelijke inpassing en verkeersveilige ontsluiting worden gezorgd.

Bijlage 5: Beleidsregel teeltondersteunende voorzieningen, GS Limburg

Beleidsregel teeltondersteunende voorzieningen

Gedeputeerde Staten van Limburg,

Gelet op artikel 4:81 van de Algemene Wet Bestuursrecht (AWB) en het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (POL); gezien de adviezen van het Provinciale Commissie Omgevingsvraagstukken Limburg (PCOL) en de Staten Commissie voor Ruimte en Groen (VCRG); overwegen dat het wenselijk is het beleid voor teeltondersteunende voorzieningen zoals opgenomen in het Provinciaal Omgevingsplan Limburg nader uit te werken middels voorliggende beleidsregel.

Te hanteren definities

Bebouwde deel van de bouwkaai: dat deel van de agrarische bouwkaai waarop alle gebouwen en andere bouwwerken zoals bedrijfswoning, stallen, loodsen, waterbassins, mestopslag, (folie)kassen, schaduwhallen, silo's en permanente teeltondersteunende voorzieningen opgericht dienen te worden.

Onbebouwde deel van de bouwkaai: dat deel van de agrarische bouwkaai waarop containervelden, tijdelijke hoge boogkassen, tijdelijke regenkappen en lage boogkassen opgericht dienen te worden.

Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, die op de plaats van bestemming hetzij direct, hetzij indirect met de grond verbonden is, hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond, bedoeld om ter plaatse te functioneren.

Containervelden: grond afgedekt met plastic, antiworteldoek en/of beton, eventueel in combinatie met andere materialen, ten behoeve van de teelt van gewassen. De gewassen worden op deze afdeklaag los van de ondergrond geteeld in potten.

Tijdelijke hoge boogkas (ook wel wandelkap genoemd): een verhoogde tunnel met veelal een breedte van 2 tot 6 meter en een hoogte van ca. 2,25 tot maximaal 2,50 meter waarbij de overkapping van de teelt niet meer dan 6 maanden in het jaar aanwezig is. De constructie van de tunnel bestaat uit metalen bogen die rusten op ankers welke veelal met een trekker in de grond worden gebracht. Aan elke kopeind is een deuropening en het luchten geschiedt door de plastic over de bogen te schuiven.

Gebouw: elk bouwwerk, dat voor een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Boogkassen groter dan 1,5 m dienen op grond van jurisprudentie beschouwd te worden als een gebouw.

Kas: een agrarisch bedrijfsgebouw waarvan de wanden en het dek voornamelijk bestaan uit glas of ander materiaal en dienend tot kweken, trekken, vermeerderen, opkweken of verzorgen van vruchten, bloemen, groenten, planten of bomen alsmede in voorkomende gevallen tot bescherming van de omgeving tegen milieubelastende stoffen. Schuurkassen, permanente hoge boogkassen en boogkassen > dan 2,5 meter worden beschouwd als een kas en dienen op het bebouwde deel van de agrarische bouwkaai opgericht te worden.

Lage teeltondersteunende voorziening: teeltondersteunende voorziening <1,5 m.

Hoge teeltondersteunende voorzieningen: teeltondersteunende voorziening >1,5 m

Permanente teeltondersteunende voorziening: overkapping van de teelt is meer dan 6 maanden in het jaar aanwezig.

Signaleringsgrens: een indicatieve grens waarboven de adviescommissie BOM⁺ naast het gestelde in de POL-uitwerking BOM⁺ ook adviseert over aanvragen voor teeltondersteunende voorzieningen.

Tijdelijk: overkapping is maximaal 6 maanden of korter in het jaar aanwezig (al dan niet in een aaneengesloten periode).

Tijdelijke regenkap: een constructie van houten of gegalvaniseerde of verzinkte stalen palen met daarop een boog met een kap van transparante folie. Deze kap is van bloei tot en met oogst voor een periode van maximaal 6 maanden aanwezig.

Teeltondersteunende voorzieningen: voorzieningen/constructies met als doel het gewas te forceren tot meer groei en/of de oogst te spreiden. Het gaat daarbij om zowel vervroegen als verlaten ten opzichte van normale open teelt en/of beschermen tegen weersinvloeden, ziekten en plagen wat leidt tot een beter kwaliteit product.

Zuid-Limburg: het gebied ten zuiden van de grens stedelijke dynamiek van de gemeente Sittard-Geleen.

Criteria ten aanzien van de locatie en inpassing van teeltondersteunende voorzieningen in relatie tot de agrarische bouwka­vel.

- alle gebouwen en bouwwerken zoals bedrijfswoning, stallen, loodsen, waterbassins, mestopslag, kassen, silo's en permanente teeltondersteunende voorzieningen moeten op het bebouwde deel van de agrarische bouwka­vel gesitueerd worden. Voor zover containervelden en tijdelijke teeltondersteunende voorzieningen in de vorm van lage tunnels, tijdelijke regen­kappen en tijdelijke hoge boogkassen niet op het reeds vigerende bebouwde deel van de agrarische bouwka­vel opgericht kunnen worden, kan voor deze vormen van teeltondersteunende voorzieningen het bebouwde deel van de agrarische bouwka­vel uitgebreid worden met een onbebouwd deel. Het onbebouwde deel van de agrarische bouwka­vel dient zoveel als mogelijk aan te sluiten bij het bebouwde deel van de bouwka­vel;
- indien vanuit landbouwkundige motieven aangetoond kan worden dat met het onbebouwde deel van de agrarische bouwka­vel niet aangesloten kan worden bij het bebouwde deel van de agrarische bouwka­vel, dan kan dit onbebouwde deel ook op afstand worden opgericht. Er moet voor worden gewaakt dat een andere zelfstandige bouwka­vel ontstaat;
- via een afweging volgens BOM+ dienen de maatregelen bepaald te worden voor een goede landschappelijke inpassing met gebiedseigen beplanting (maatwerk) waarbij de landschappelijke inpassing en eventuele tegenprestaties vastgelegd dient te worden in een privaatrechtelijke overeenkomst volgens BOM+ met het oog op het bewerkstelligen van ruimtelijke kwaliteitswinst;
- voor alle tijdelijke regen­kappen en tijdelijke hoge boogkassen die op het onbebouwde deel van de bouwka­vel opgericht worden dient een privaatrechtelijke 'opruimingsprotocol' gekoppeld aan een boetebeding te worden opgenomen in de BOM+-overeenkomst. Dit 'opruimingsprotocol' houdt in dat de boogkassen en het plastic van de regen­kappen niet meer dan 6 maanden in het jaar aanwezig mogen zijn en na de teelt opgeruimd dienen te worden.

Criteria voor geheel Limburg

Geheel Limburg:

- het oprichten van tijdelijke hoge boogkassen, tijdelijke regen­kappen, kassen en containervelden is niet toegestaan in de beekdalen van Limburg (zie POL-kaarten 1: Noord, 2: Zuid en 4.4: blauwe waarden) en het kwaliteitsprofiel ruimte voor de rivier volgens kaart 8.1 van het reconstructieplan Noord- en Midden Limburg en kaart 3.1 van het POL;
- Voor gebieden met een ALN-bestemming geldt dat conform de POL-uitwerking BOM+, de adviescommissie BOM+ adviseert over alle uitbreidingen van bouwka­vels binnen deze bestemming. Aanvullend hierop dient de adviescommissie BOM+ om advies te worden gevraagd in gebieden met een bestemming agrarisch gebied in die situaties waarbij - door uitbreiding van het onbebouwde deel van de agrarische bouwka­vel of het toekennen van een nieuw ombebouwd deel van de agrarische bouwka­vel - er een oppervlakte tijdelijke hoge boogkassen en tijdelijke regen­kappen wordt opgericht welke meer dan 10% van de totale teeltoppervlakte van het bedrijf

- uitmaakt. Dit geldt alleen in de kwaliteitsprofielen waardevol regionaal landschap en stedelijke dynamiek. Aanvragen voor tijdelijke regenkappen en tijdelijke hoge boogkassen binnen een bestemming agrarische gebied gelegen binnen het kwaliteitsprofiel intensieve hart, hoeven niet voorgelegd te worden aan de adviescommissie BOM+;
- voor verdere uitbreiding van bestaande of realisatie van nieuwe kassen bij tuinbouwbedrijven geldt een signaleringsgrens van 5000 m² in het kwaliteitsprofiel intensieve hart en een signaleringsgrens van 2500m² in de kwaliteitsprofielen waardevol regionaal landschap en het kwaliteitsprofiel stedelijke dynamiek. Deze signaleringsgrens houdt in dat aanvragen voor kassen welke de genoemde signaleringsgrenzen overschrijden, ook in gebieden met een A-bestemmingen voorgelegd dienen te worden aan de adviescommissie BOM+. Deze commissie beoordeelt of de doorgroei boven de signaleringsgrens geen onevenredige afbreuk doet aan waarden van omliggende functies en kan bij grote ruimtelijke effecten adviseren om het bedrijf verder te ontwikkelen binnen één van de aan te wijzen concentratiegebieden. Voor gebieden met een ALN-bestemming geldt dat conform de POL-uitwerking BOM+, de adviescommissie adviseert over alle uitbreidingen van bouwkavels binnen deze bestemming. De adviescommissie betreft bij deze aanvragen naast de locatie van de teeltondersteunende voorziening en tegenprestaties, ook bedrijfseconomische aspecten en de reeds aanwezige teeltondersteunende voorzieningen in de naaste omgeving;
- bij aanvraag voor uitbreiding van realisatie van nieuwe kassen bij tuinbouwbedrijven waarvan de agrarische bouwkavel gedeeltelijk gelegen is binnen het kwaliteitsprofiel intensieve hart alsook een ander kwaliteitsprofiel, wordt de signaleringsgrens van 2500m² toegepast.

Specifieke criteria voor Noord- en Midden alsook voor Zuid-Limburg

Naast de algemene criteria gelden gebiedsspecifiek de volgende voorwaarden:

Noord- en Midden Limburg

- het oprichten van tijdelijke hoge boogkassen en tijdelijke regenkappen in Noord- en Midden Limburg is mogelijk mits dit niet ten koste gaat van de karakteristieke openheid van de agrarische gebieden met weinig bebouwing, waaronder de oud bouwlandgebieden. Als hulpmiddel hierbij reikt de provincie richting gemeenten een kaart aan met de meer en minder open gebieden in Noord- en Midden Limburg;
- binnen het kwaliteitsprofiel intensieve hart dient tevens een afweging volgens BOM+ plaats te vinden in gebieden met een ALN-bestemming. Aanvragen voor tijdelijke regenkappen en tijdelijke hoge boogkassen in gebieden met een A-bestemming hoeven niet te worden voorgelegd aan de provincie;
- samenwerkende gemeenten kunnen binnen een termijn van 1 jaar na vaststelling van deze beleidsregel komen met gecoördineerde voorstellen voor gebieden in Noord en Midden Limburg, waar er ruimere mogelijkheden zijn voor kassen. In deze gebieden kunnen zich nieuwe tuinbouwbedrijven vestigen of bestaande tuinbouwbedrijven uitbreiden met een oppervlakte van meer dan 5000 m² aan kassen (ondersteunend glas). Gemeenten wijzen deze gebieden aan binnen het kwaliteitsprofiel 'intensieve hart' waarbij er vooralsnog gedacht wordt aan 3 gebieden aan met een minimale oppervlakte van 50 hectare per gebied. Bij het komen tot de aanwijzing van deze concentratiegebieden worden de open agrarische gebieden met weinig bebouwing zoveel mogelijk ontzien. Indien de termijn van 1 jaar waarbinnen samenwerkende gemeenten kunnen komen met gecoördineerde voorstellen voor gebieden van 1 jaar niet gehaald wordt, zal de provincie dergelijke landbouwontwikkelingsgebieden aanwijzen.

Criteria Zuid-Limburg

- vanwege de invloed van reliëf op de waarneming van teeltondersteunende voorzieningen is het niet toegestaan tijdelijke regenkappen, tijdelijke hoge boogkassen en containervelden op te

- richten op hellingen >4% in Zuid-Limburg. Zie hiervoor de kaart hellingklassen teeltondersteunende voorzieningen alsook POL-kaart 3: Zuid en POL-kaart 4.4: blauwe waarden;
- het oprichten van tijdelijke hoge boogkassen en tijdelijke regenkapen in Zuid-Limburg is mogelijk mits dit niet ten koste gaat van de karakteristieke openheid van de plateaus.

Juridische vertaling van het beleid

Om een adequate doorwerking in het bestemmingsplan van het beleid richting gemeenten te ondersteunen zal de provincie voorbeeldvoorschriften opstellen en deze doen toekomen aan gemeenten. Daarbij wordt gedacht om met toepassing van artikel 15 WRO (nadere eisen) – vanuit een adequate verankering in de beschrijving in hoofdlijnen (bih) – een relatie aan te brengen tussen agrarische ontwikkelingsmogelijkheden, de landschappelijke gegevenheden en teeltondersteunende voorzieningen.

Het is daarbij de bedoeling zoveel mogelijk aan te sluiten bij het project Ariba. Met dit project worden o.a. de bestemmingsplannen waarin agrarische bouwkavels zijn opgenomen (met name bestemmingsplannen buitengebied) middels een partiële herziening aangepast o.a. met het oog op doorwerking van de POL-aanvulling BOM+.

In zoverre het beleid nog niet doorgewerkt is in het betreffende bestemmingsplan, is er een verklaring van geen bezwaar vereist op grond van art. 19 lid 1 WRO. De ruimtelijke onderbouwing die hierbij overlegd dient te worden bestaat in ieder geval uit de volgende aspecten:

- de beschrijving van de locatie(s) waar de kassen, tijdelijke boogkassen en tijdelijke regenkapen geplaatst worden. Ten aanzien van wandelende boogkassen dient hierbij een vlak aangegeven te worden waarbinnen gewandeld wordt en de oppervlakte boogkassen die binnen dit wandelvlak opgericht mag worden;
- de aanwezigheid van reeds aanwezige beplanting, windschermen of bosjes;
- invloed van reliëf op de zichtbaarheid;
- het gebruikte (constructie)materiaal;
- de aangevraagde oppervlakte;
- de ligging ten opzichte van wegen, paden, dorpen en bebouwing.
- een afweging van de noodzaak van het gebruik van de betreffende -teeltondersteunende voorziening tegen de aantasting van de beleving van het landschap ter plekke;
- concreet aangegeven de te nemen maatregelen voor landschappelijke inpassing.
- de reeds aanwezige teeltondersteunende voorzieningen in de naaste omgeving en de oppervlakte teeltondersteunende in relatie tot de omvang van het bedrijf.

In het geval van teeltondersteunende voorzieningen; niet zijnde kassen in het kwaliteitsprofiel intensieve hart, vallend onder de bestemming agrarisch gebied, kan gebruik worden gemaakt van art. 19, lid 2 WRO.

Kaart hellingklassen teeltondersteunende voorzieningen

Deze kaart maakt onderdeel uit van deze beleidsregel teeltondersteunende voorzieningen. Tevens zal deze kaart hellingklassen in de plaats treden van de reeds bestaande kaart hellingklassen 'hagelnetten' en daarmee de beleidsregel hagelnetten op dit onderdeel vervangen.

Monitoring en evaluatie

De provincie zal twee jaar na vaststelling van deze beleidsregel een evaluatie uitvoeren. Gemeenten zullen één keer per jaar benaderd worden om richting provincie aan te geven hoe deze met de problematiek en de beleidsregel zijn omgegaan.